

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

AIDA MARČIULAITYTĖ
Verslo teisės dieninės studijos

UŽSIENIO ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Mokslinis vadovas lekt. Elena Kosaitė – Čypienė

Konsultantas prof. dr. Stasys Vėlyvis

Vilnius, 2007

DARBO PLANAS

ĮVADAS	3
1. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMO IR JO PRIPAŽINIMO SAMPRATA	7
1.1. Arbitražo sprendimas.....	8
1.2. Užsienio arbitražo sprendimas	10
1.3. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo samprata.....	12
1.4. Galutinio ir preliminaraus (tarpinio) užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo problema	13
2. 1958 M. NIJORKO KONVENCIJOS DĖL UŽSIENIO ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO IR VYKDYMO TAIKYMAS	18
2.1. Niujorko konvencijos paskirtis ir taikymo sritis.....	18
2.2. Niujorko konvencijos ir UNCITRAL 1985 m. Pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo nuostatų, reglamentuojančių užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą, palyginimas.....	21
3. UŽSIENIO ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO TVARKOS IR ATISISAKYMO PRIPAŽINTI LYGINAMOJI ANALIZĖ	24
3.1. Pripažinimo tvarka	24
3.2. Atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindai.....	27
3.2.1. I pagrindų grupė – įrodinėja prieštaraujanti pripažinimui šalis	30
3.2.2. II pagrindų grupė – teismo taikoma ex officio	41
IŠVADOS	47
REKOMENDACIJOS, PASIŪLYMAI ĮSTATYMŲ LEIDĖJUI IR TEISĖS MOKSLUI .	49
NAUDOTOS LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55
PRIEDAS Nr.1	56

IVADAS

Aktualumas. Arbitražas – tai vienas iš dažniausiai pasirenkamų alternatyvių ginčų sprendimo būdų. Tokį pasirinkimą lemia daugelis veiksnių, ir pirmiausia, teismo proceso trūkumai (formalizmas, ilgi bylinėjimosi terminai, dideli kaštai ir kt.). Ypač dažnai arbitražą renkasi verslo subjektai, sprenddami tarpusavio ginčus. Šiuolaikiniame verslo pasaulyje daugelio stambių užsienio kompanijų kontraktuose numatoma arbitražinė išlyga arba sudaromas arbitražinis susitarimas. Sunku tiksliai apskaičiuoti, kiek ginčų yra išsprendžiama arbitražu dėl jo konfidencialumo, tačiau praktika rodo, kad šis skaičius kasmet vis didėja.

Tarptautinis tokių ginčų nagrinėjimo pobūdis suponuoja tam tikras problemas dėl priimtų arbitražų sprendimų galiojimo ne jų priėmimo valstybėse. Siekiant, kad arbitražo sprendimas užsienio valstybėje įgytų tokią pat teisinę galią kaip ir jo priėmimo valstybėje, susiduriama su šio sprendimo pripažinimo klausimu. Kitaip tariant, pripažinimu užsienio arbitražo sprendimas įteisinamas – tik tada jis įgyja *res judicata* galią ir tampa vykdytinu.

Užsienio arbitražų sprendimai yra pripažįstami vadovaujantis 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau – Niujorko konvencija). Ši konvencija yra svarbiausias tarptautinis instrumentas, reglamentuojantis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo tvarką. Ji pakeitė 1927 m. Ženevos konvenciją dėl užsienio arbitražų sprendimų vykdymo, kuri buvo pirmoji teisinė sutartis, pripažinusi, jog tarptautinėje prekyboje kartu su teismų sprendimais reikia vykdyti ir arbitražų priimtus sprendimus. Niujorko konvencijos dalyvėmis yra dauguma pasaulio valstybių (142 ir šis skaičius kasmet vis didėja).

Funkcija pripažinti užsienio arbitražų sprendimus valstybėse paprastai priskiriama konkrečiam nacionaliniam teismui arba teismams. Pripažinimo klausimas sprendžiamas vadovaujantis Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtintais atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindais. Nors šių pagrindų sąrašas yra išsamus ir baigtinis, kartais teismai gana plačiai (o drauge ir skirtingai) interpretuoja nuostatas, leidžiančias atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimus. Tokia praktika ne tik neužtikrina vieningo Niujorko konvencijos taikymo, bet ir sudaro kliūtis sklandžiam ir efektyviam ginčų sprendimui arbitražu.

Dėl efektyvaus verslo vystymo labai svarbu užtikrinti vienodą arbitražo, kaip plačiai paplitusio ginčų sprendimo būdo, traktavimą. Tuo tikslu 1985 metais buvo priimtas UNCITRAL Tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinis įstatymas, kurio paskirtis – būti orientyru valstybėms priimant nacionalinius aktus šiuo klausimu. Šiame įstatyme, be kita ko, integruotos ir nuostatos dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo, parengtos vadovaujantis Niujorko konvencija. Taigi, tai svarbus žingsnis pripažinimo mechanizmo harmonizavimo link.

Dėl išvardintų priežasčių akivaizdu, kad šiuolaikinėje verslo aplinkoje sparčiai daugėjant tarptautinio pobūdžio verslo santykių, užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo **problematika** yra ne tik aktuali, bet ir skatina aktyviau ieškoti optimalių sprendimų užtikrinant vieningą pripažinimo praktiką.

Baigiamojo darbo mokslinio **tyrimo objektas** – užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą reguliuojančios tarptautinės ir nacionalinės teisės normos Lietuvoje ir analizei pasirinktose valstybėse – Prancūzijoje bei Švedijoje, ir jų taikymas nacionalinėse institucijose (teismuose).

Šio baigiamojo darbo mokslinio **tyrimo dalykas** – norminiai teisės aktai, kuriuose įtvirtintos teisės normos, reglamentuojančios užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo tvarką (Niujorko konvencija, UNCITRAL Tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinis įstatymas, nacionaliniai teisės aktai), bei Lietuvos ir užsienio teismų praktika.

Baigiamojo **darbo tikslas** – atskleisti užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo problematiką pasirinktose šalyse.

Atliekamo tyrimo metu siekiant įgyvendinti darbo tikslą keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) pateikti užsienio arbitražo sprendimo, pripažinimo sampratą, išanalizuoti terminus;
- 2) atskleisti Niujorko konvencijos paskirtį, taikymo sritį;
- 3) išanalizuoti nacionalinių teisės normų, reglamentuojančių užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą, vienodinimo galimybę;
- 4) išanalizuoti ir palyginti pasirinktose šalyse pripažinimo tvarką ir atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindus pagal Niujorko konvenciją;
- 5) įvertinti ir apibendrinti teisės normų ir teismų praktikos analizės metu gautus rezultatus.

Mokslinė hipotezė – 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ne visuomet vieningai taikoma ir aiškinama pasirinktose šalyse.

Atliekant užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo mechanizmo analizę, buvo remiamasi loginiu-analitiniu, lyginamuoju, lingvistiniu, sisteminės analizės ir teleologiniu teisiniais tyrimo **metodais**.

Vienas svarbiausių šiame darbe naudojamų mokslinio tyrimo metodų yra **loginis-analitinis** metodas, kuriuo vadovaujantis buvo atlikta norminių teisės aktų bei teismų praktikos analizė, siekiant nustatyti atskirų šalių teisinio reguliavimo ypatybes ir galimas tokio reguliavimo įgyvendinimo problemas. Šis metodas būtinas ne tik atskleidžiant teisės normų turinį, tačiau ir pateikiant apibendrinimus bei išvadas. **Lyginamojo metodo pagalba** gretinamas skirtingų valstybių teisinis reguliavimas mokslinei analizei pasirinktoje srityje, atskleidžiamas nacionalinių teisės aktų derinimas su tarptautinės teisės aktais – Niujorko konvencija,

UNCITRAL pavyzdiniu įstatymu. *Sisteminės analizės metodas* padėjo identifikuoti, nagrinėti problemas ir nustatyti jų tarpusavio ryšius esant faktorių įvairovei. Be to, šis metodas padėjo nustatyti atskirų teisės sistemų ir visumos santykį ir taip įvertinti teisės taikymą ir aiškinimą tarptautiniu lygiu. Siekiant atskleisti kai kurių teisės normų turinį, taip pat buvo taikomas *teleologinis*, arba *teisės akto leidėjo ketinimo*, metodas. Teisės normų turinio aiškinimui didelę reikšmę taip pat turi *lingvistinis metodas*, nes analizuojant teisės normas yra atsižvelgiama į gramatikos, sintaksės (sakinių darybos) ir kitas kalbos taisykles.

Lietuvoje šios temos **naujumą** pabrėžia pavieniai teisės teoretikų darbai šiuo klausimu ir negausi teismų praktika. Darbe atskleidžiami nauji literatūros šaltiniai, tema nagrinėjama lyginamuoju ir sisteminiu požiūriu.

Baigiamojo darbo mokslinio tyrimo objektas, dalykas, tikslas, uždaviniai bei tyrimo metodika lėmė ir mokslinio tyrimo **šaltinių** pasirinkimą. Išskirtinos trys pagrindinės šaltinių grupės (1) Lietuvos, užsienio nacionaliniai ir tarptautinės teisės aktai; (2) Lietuvos bei užsienio teisės mokslininkų darbai; (3) Lietuvos ir užsienio teismų praktika.

Kadangi šiame darbe nagrinėjamas Niujorko konvencijos taikymas, daugiausiai analizuojama ši tarptautinė sutartis, o taip pat ir šiuo metu galiojantys nacionaliniai, analizei pasirinktų šalių norminiai teisės aktai.

Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos aktualios teismų praktikos apimtis ribota, o užsienio šalių teismų praktika sunkiai prieinama, teismų praktikos analizė pateikiama tik nagrinėjant problematiškiausių Niujorko konvencijos straipsnių taikymą ir aiškinimą.

Baigiamajame darbe užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo problemoms atkleisti pasitelkiama Lietuvos ir užsienio teisės mokslo autorių, tokių kaip V. Mikelėnas, G. Dominas, J. Šatas, G. Makaraitytė, J. Collier, V. Lowe, A. J. van den Berg, C. B. Lamm, F. Spoorenberg, J. F. Hertzfeld, H. Danelius, H. G. Gharavi, M. Haravon, M. L. Moffitt, R. C. Bordone ir kitų autorių monografijos, moksliniai straipsniai ir kita mokslinė literatūra.

Baigiamojo darbo **struktūrą** sudaro turinys, įvadas, trys dėstomosios dalys ir išvados. Darbo pabaigoje taip pat pateikiami pasiūlymai, naudotos literatūros ir šaltinių sąrašas bei darbo priedas.

Darbo pirmoje dalyje apibūdinamas ginčų sprendimo arbitražu aktualumas, nagrinėjama užsienio arbitražų sprendimų ir jų pripažinimo sąvokos bei samprata. Daug dėmesio skiriama galutinio arbitražo sprendimo sampratos problematikai.

Darbo antroje dalyje analizuojamas pagrindinis tarptautinis teisės aktas, reguliuojantis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą – 1958 m. Niujorko konvencija. Toliau šioje dalyje, lyginamos Niujorko konvencijos ir UNCITRAL Tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinio

įstatymo nuostatos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo, tuo siekiant atkreipti dėmesį į norminių aktų vienodinimo tarptautiniu mastu svarbą.

Darbo trečioje dalyje atliekama užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo Lietuvoje, Prancūzijoje ir Švedijoje lyginamoji analizė. Šios dvi užsienio šalys analizei pasirinktos neatsitiktinai. Verslo subjektai itin dažnai tarpusavio ginčus sprendžia Paryžiaus ir Stokholmo arbitražuose, todėl įdomu įvertinti, kaip šiose šalyse funkcionuoja kitų valstybių arbitražų sprendimų pripažinimo mechanizmas. Analizuojama pripažinimo tvarka minėtose šalyse, nagrinėjama, kaip nacionaliniai teismai vertina ir interpretuoja pagrindus atsisakyti pripažinti užsienio arbitražų sprendimus, daugiau dėmesio skiriant tiems atsisakymo pagrindams, kurie praktikoje sukelia daugiau taikymo ir aiškinimo problemų dėl vertinimo nevienareikšmiškumo.

1. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMO IR JO PRIPAŽINIMO SAMPRATA

Arbitražas – tai vienas iš dažniausiai pasirenkamų alternatyvių ginčo sprendimo būdų. Kai kuriose valstybėse šalys prioritetą teikia ginčų sprendimui arbitraže, o ne teisme. Ypač populiariu arbitražu sprendžiami verslo ginčai. Daugelio stambių užsienio kompanijų kontraktuose numatoma arbitražinė išlyga.

Doc. dr. J. Šatas arbitražą apibūdina kaip „patikimą ir palankų verslininkams komercinių ginčų sprendimo būdą. Arbitražo būdu tarp šalių kilę ginčai išsprendžiami operatyviai, teisingai, kvalifikuotai ir, svarbiausia, leidžia toliau išsaugoti normalias sąlygas šalims dalykiškai bendradarbiauti“¹.

Arbitražas yra kur kas lankstesnė procedūra nei teisminis nagrinėjimas, kadangi jo atveju šalims suteikiama daugiau pasirinkimo laisvės dėl ginčo nagrinėjimo vietos, arbitrų paskyrimo ir parinkimo, taikytinų procesinių taisyklių bei galimybės reguliuoti arbitražo įgaliojimus nustatant jo veiklos ribas.² Nors tokį procesą iš esmės konstruoja patys jo dalyviai, visuotinai priimta, kad arbitražas turi tipinę struktūrą.

Kalbant apie arbitražo privalumus, reikia išskirti tai lemiančius jo bruožus. Pirmia, dažniausiai arbitražo procesas yra konfidencialus. Komercinės paslapties laidavimas yra svarbus arbitražo privalumas. Antra, bylos arbitraže paprastai nagrinėjamos remiantis draugiško tarpininkavimo (*l'amiable composition*), teisingumo (*equity*) lygybės ir geranoriškumo (*ex aequo et bono*) principais. Šie principai skatina bendradarbiavimą, iniciatyvumą, o tai pagreitina ginčo išsprendimą, padeda lengviau sudaryti kompromisinį susitarimą.³ Trečia, bylos nagrinėjimo arbitraže, palyginti su valstybiniu teismu, privalumas yra arbitrų kompetencija. Preziumuojama, kad ginčui sprendžiamam šalys gali pasirinkti arbitrus iš plataus specialistų, išmanančių ne tik teisinius reikalavimus, bet ir komercinės praktikos subtilybes, ratą.⁴

Kalbant apie arbitražo populiarumą, galima pastebėti, kad arbitražas vienu metu yra besiplečiančių tarptautinių verslo santykių priežastis ir padarinys. Priežastis tuo atžvilgiu, kad teisingos, lygiateisiškai prieinamos ginčų nagrinėjimo sistemos egzistavimas mažina sandorių rizikas; be to, tai gali būti akstinas apsisprendžiant, ar apskritai dalyvauti konkrečiame sandoryje.

¹ Verslo partnerius taikys naują arbitražo instituciją//Juristas. 2003, Nr.2(10). P.27.

² M. Akehurst, P. Malanczuk. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. P.353.

³ Verslo partnerius taikys naują arbitražo instituciją//Juristas. 2003, Nr.2(10). P.28.

⁴ J. Šatas. Vilniaus tarptautinis komercinis arbitražas: veiklos pradžia//Justitia. 1996, Nr.5. P.15.

Tačiau tai ir padarinys, todėl, kad augantis verslo santykių ir jų dalyvių skaičius neišvengiamai didina ir komercinių ginčų skaičių.⁵

Svarbią reikšmę arbitražo populiarumui vienoje ar kitoje šalyje turi statutinė teisė. Teoriškai arbitražas turėtų būti populiarus tose valstybėse, kurių nacionalinė teisė užtikrina liberalią užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo tvarką. Šiuo požiūriu Lietuvoje yra palankios sąlygos plėtoti ginčų nagrinėjimą arbitražu. Pirma, Lietuvoje 1995 m. pradžioje ratifikuota 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo⁶ (toliau – Niujorko konvencija arba Konvencija). Antra, 1996 m. balandžio 2 d. priimtas Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas⁷ (toliau – Komercinio arbitražo įstatymas). Šis įstatymas buvo rengiamas vadovaujantis UNCITRAL 1985 m. Pavyzdiniu tarptautinio komercinio arbitražo įstatymu⁸ (toliau – UNCITRAL pavyzdinis įstatymas). Tačiau kokybiškos statutinės teisės arbitražo plėtotei nepakanka. Ne mažiau svarbus arbitražo populiarumui yra teismų praktikos veiksnys. Būtent nuo teismų požiūrio į arbitražą, nuo to, kaip teismai taikys tarptautinės ir nacionalinės teisės šaltinius arbitražo proceso srityje, iš dalies priklauso, ar arbitražas tam tikroje valstybėje bus populiarus ar ne.⁹

Akivaizdu, kad šiuolaikiniame verslo pasaulyje sparčiai daugėjant ginčų, išsprendžiamų arbitražu, skaičiui, itin aktualus tampa sklandus ir operatyvus tarptautinių arbitražų sprendimų įgyvendinimas. Šiuo atveju taikoma Niujorko konvencija reguliuoja tik užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą. Taigi prieš analizuojant patį procesą, būtina išsiaiškinti, kas yra:

- Arbitražo sprendimas;
- Užsienio arbitražo sprendimas;
- Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas.

1.1. Arbitražo sprendimas

Arbitražo sąvoka vartojama keliomis prasmėmis. Dažniausiai jis suprantamas kaip privatus ginčų sprendimo būdas, kai ginčo šalių susitarimu jų ginčą sprendžia ne valstybės teismas, o privatūs asmenys (asmuo) – arbitrai (arbitras),¹⁰ arba kitaip, arbitražas – tai procesas, kai privati trečioji šalis priima nešališką, ginčo šalis įpareigojanti sprendimą ginčijamu

⁵ J.M. Hertzfeld. Enforcement of Foreign Arbitral Awards: The International Framework// http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/runeland_17_sept_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-09. P.1.

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“//Valstybės žinios. 1995, Nr.10-208.

⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.

⁸ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration// http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-09.

⁹ V. Mikelėnas. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.19.

¹⁰ V. Mikelėnas. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.19.

klausimu.¹¹ Ši arbitražo samprata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 2 straipsnyje: „arbitražas - ginčo sprendimo būdas, kai fiziniai ar juridiniai asmenys, remdamiesi savo susitarimu, tarpusavio ginčui spręsti kreipiasi ar įsipareigoja kreiptis ne į valstybės teismą, o į jų susitarimu pasirinktą arba įstatymo nustatyta tvarka paskirtą trečiąjį asmenį ar asmenis“.¹²

Tačiau, kaip minėta, žodis „arbitražas“ gali turėti ir kitokią reikšmę. Istoriskai susiklostė, kad Rusijoje ir kai kuriose buvusiose TSRS respublikose sąvoka „arbitražo teismas“ turėjo ir tebeturi visiškai kitokią reikšmę.¹³ Lietuvos tarybų socialistinės respublikos 1978 m. konstitucijos VIII skyriuje „Teisingumas, arbitražas ir prokurorinė priežiūra“ buvo įtvirtinta, kad „ūkinius ginčus tarp įmonių, įstaigų ir organizacijų sprendžia valstybinio arbitražo organai savo kompetencijos ribose“.¹⁴ Rusijos federacijoje į teismų sistemą įeina ir bendrosios kompetencijos specializuoti arbitražiniai teismai su aukščiausios instancijos Aukščiausiuoju Arbitražo teismu, kurio įsteigimas numatytas Konstitucijoje.¹⁵ Tokie teismai nėra arbitražas pagal Komercinio arbitražo įstatymo prasmę, ir jų sprendimams pripažinti bei vykdyti Lietuvoje taikoma ne 1958 m. Niujorko Konvencija ir Komercinio arbitražo įstatymas, o dvišalės sutartys dėl teisinių santykių ir teisinės pagalbos civilinėse bylose bei CPK. Būtent dėl žodžio „arbitražas“ daugiareikšmiškumo anksčiau teismų praktikoje buvo daroma klaida. Pavyzdžiui, būta atvejų, kai Rusijos arbitražo teismo, kaip valstybės specializuoto teismo, sprendimas Lietuvoje buvo pripažįstamas taikant Komercinio arbitražo įstatymą ir 1958 m. Niujorko Konvenciją. Ir atvirkščiai, taip pat būta atvejų, kai arbitražo, kaip privataus ginčo sprendimo būdo, sprendimui pripažinti būdavo taikoma dvišalė sutartis dėl teisinių santykių ir teisinės pagalbos civilinėse bylose.¹⁶

Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismas, remdamasis Lietuvos ir Ukrainos dvišale sutartimi dėl teisinės pagalbos, pripažino Tarptautinio komercinio arbitražo teismo prie Ukrainos prekybos ir pramonės rūmų sprendimą. Šiuo atveju dvišalė sutartis dėl teisinės pagalbos taikyta nepagrįstai, nes buvo prašoma pripažinti ne Ukrainos valstybės teismo, o arbitražo sprendimą, todėl turėjo būti taikoma 1958 m. Niujorko konvencija (Kauno apygardos teismo civ. byla *Terebovlės sauso nuriebinio pieno gamykla v. UAB „Belteks“*). Analogišką klaidą padarė Vilniaus miesto trečiasis apylinkės teismas ir Vilniaus apygardos teismas, kurie, remdamiesi Lietuvos ir Ukrainos dvišale sutartimi dėl teisinės pagalbos, atsisakė pripažinti Tarptautinio komercinio arbitražo prie

¹¹ M.L.Moffitt, R.C.Bordone. The Handbook of Dispute Resolution. San Francisco: Jossey Bass A Wiley Imprint, 2005. P.318.

¹² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.

¹³ V. Mikelėnas. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.19.

¹⁴ Lietuvos tarybų socialistinės respublikos konstitucija. Vilnius: Mintis, 1978.

¹⁵ Сергеева И.В. Арбитражный суд. Москва - Санкт Петербург - Нижний Новгород - Воронеж - Ростов на Дону - Екатеринбург - Самара - Новосибирск - Киев - Харьков - Минск: Питер, 2005. P.10.

¹⁶ V. Mikelėnas. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.20.

Ukrainos pramonės ir prekybos rūmų sprendimą (Vilniaus apygardos teismo civ. byla „Natali” v. UAB prekybos namai „Luri”, Nr. 2A²⁸-1856/97).¹⁷

Taigi Lietuvos Aukščiausiajam Teismui atkreipus dėmesį į būtinumą aiškintis, ko prašoma – pripažinti arbitražo sprendimą ar valstybės teismo priimtą sprendimą, po 2000 m. tokių klaidų teismų praktikoje jau nėra.¹⁸

Niujorko konvencijos 1 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog „*terminas „arbitražų sprendimai“ apima ne tikrai arbitražų sprendimus, priimtus kiekvienai atskirai bylai paskirtu arbitru, bet taip pat ir nuolatinį arbitražo institucijų, į kurias pusės kreipėsi, padarytus sprendimus*“.¹⁹ Šiuo apibrėžimu²⁰ ir vadovaujamosi sprendžiant, kas yra arbitražo sprendimai pagal Niujorko konvenciją.

1.2. Užsienio arbitražo sprendimas

Užsienio arbitražo sprendimu pagal Niujorko Konvencijos 1 straipsnio 1 dalį laikytinas arbitražo sprendimas, priimtas ne Lietuvos, o kokios nors kitos valstybės teritorijoje:

„1. Ši Konvencija taikoma pripažinimui ir vykdymui arbitražų sprendimų, padarytų kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokius sprendimus, dėl ginčų, kurių pusės gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Ji taip pat taikoma ir tiems arbitražų sprendimams, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurios prašoma juos pripažinti ir vykdyti.“²¹

Vadinasi, arbitražo sprendimui, priimtam Lietuvos teritorijoje, pripažinimo procedūra nereikalinga ir Niujorko konvencija netaikoma, nors arbitražas ir būtų tarptautinis pagal kitus kriterijus, nustatytus Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 4 straipsnyje. Pažymėtina, kad Lietuva, ratifikuodama Niujorko konvenciją, padarė išlygą tik savitarpio pagrindu (t.y. abipusiškumo principu) taikysianti šios konvencijos nuostatas arbitražų sprendimams, priimtiems teritorijose tų valstybių, kurios nėra Konvencijos dalyvės.²²

Minėtame Komercinio arbitražo įstatymo straipsnyje įtvirtinti atvejai, kai arbitražas pripažįstamas tarptautiniu. Arbitražas yra tarptautinis, jeigu:

¹⁷ 2000-12-21 Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26343; prisijungimo laikas: 2007-09-28.

¹⁸ V. Mikelėnas. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.20.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“//Valstybės žinios. 1995, Nr.10-208.

²⁰ Apibrėžimas apima abi komercinio arbitražo rūšis – institucinį ir *ad hoc* (vienkartinį) arbitražą. Instituciniu arbitražas vadinamas tada, kai šalys perdavė ginčą spresti arbitrams, prieš tai pasinaudodamos nuolatinės arbitražo institucijos paslaugomis, kuri šiuo atveju atlieka aptarnavimo funkciją. *Ad hoc* (vienkartinio) arbitražo atveju arbitrus šalys paskiria pačios, nesikreipdamos į nuolatinę arbitražo instituciją.

²¹ Ten pat.

²² 2000-12-21 Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26343; prisijungimo laikas: 2007-09-28.

- 1) ginčo šalių komercinės įmonės sudarant arbitražinį susitarimą buvo skirtingose valstybėse;
- 2) arbitražo vieta, jeigu ji nurodyta arbitražiniame susitarime ar aptarta kokiu nors kitu jį atitinkančiu būdu, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;
- 3) vieta, kurioje turi būti įvykdyta didelė dalis prievolių, kylančių iš šalių komercinių santykių, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;
- 4) vieta, labiausiai susijusi su ginčo dalyku, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;
- 5) šalys susitarė, kad arbitražinio susitarimo dalykas yra susijęs daugiau nei su viena valstybe;
- 6) viena ar abi ginčo šalys yra Lietuvos ūkio subjektai, į kuriuos investuotas užsienio kapitalas.²³

Šiame straipsnyje išvardinti kriterijai yra nustatyti vadovaujantis UNCITRAL 1985 m. Pavyzdiniu tarptautinio komercinio arbitražo įstatymu. Šio įstatymo 1 straipsnio 3 dalis reglamentuoja, kada arbitražas yra tarptautinis.

Tačiau, skirtingai nei UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, Komercinio arbitražo įstatymas taikomas ir nacionaliniams, ir užsienio arbitražams²⁴.

Taigi Lietuva priskiriama prie grupės valstybių, kurios perkėlė į savo nacionalinę teisę UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatas (šiai grupei priklauso tokios valstybės: Australija, Austrija, Danija, Graikija, Ispanija, Japonija, Lenkija, Kanada, Rusija, Vokietija ir kt.).²⁵

Komercinių arbitražų skirstymas į nacionalinius ir tarptautinius pagal tai, ar jų sprendžiamas ginčas yra vidaus ar tarptautinis, yra svarbus atibojant, ar arbitražo sprendimą apskritai reikia pripažinti. Jeigu arbitražas buvo nacionalinis, tuomet jo priimtas sprendimas toje valstybėje vykdomas bendrais pagrindais kaip ir teismo sprendimas. Tarptautinio arbitražo atveju, norint jo sprendimą įvykdyti valstybėje, kuri nebuvo arbitražo vieta, pirmiausia reikia tokį arbitražo sprendimą pripažinti toje valstybėje, tuomet jis galės būti įvykdytas.

Problema kyla nesant vieningos nuomonės, kas yra tarptautinis arbitražas. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas prisideda prie šio klausimo reglamentavimo suvienodinimo, tačiau, kaip minėta, ne visos šalys yra perkėlusios šias pavyzdines nuostatas į savo nacionalinius teisės aktus. Todėl, sprendžiant koks arbitražo sprendimas pripažįstamas pagal Niujorko konvenciją, reikia vadovautis jos I straipsnio 1 dalies nuostatomis. Čia aiškiai apibrėžiama, jog arbitražo

²³ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.

²⁴ Streeter P.A. Arbitration in Lithuanian Commercial Agreements: Establishment and Development//Teisės apžvalga. 2000, Nr.4. P.20.

²⁵ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.19.

sprendimas, kurį prašoma pripažinti taikant Konvenciją, turi būti *užsienio* arbitražo sprendimas, t.y. priimtas kitos, nei prašoma pripažinti, valstybės teritorijoje.

Taigi Konvencijos prasme užsienio arbitražo sprendimu laikomas arbitražo sprendimas, priimtas kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma tokį sprendimą pripažinti. Tokiu taip pat pripažįstamas ir arbitražo sprendimas, kuris nelaikomas vidaus sprendimu valstybėje, kurioje jį prašoma pripažinti.

1.3. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo samprata

Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas – tai tokios pat teisinės galios, kokią turi Lietuvos teritorijoje priimti arbitražo sprendimai, suteikimas užsienyje priimtam arbitražo sprendimui. Kitaip tariant, užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas reiškia jo legalizavimą, įteisinimą. Pripažinimas yra būtina arbitražo sprendimo vykdymo prielaida. Todėl Lietuvoje gali būti priverstinai vykdomi tik pripažinti užsienio arbitražo sprendimai: tik pripažintas užsienio arbitražo sprendimas įgyja *res judicata* ir prejudicinę galią ir tampa vykdytinu. Atmintina, kad pripažinti užsienio arbitražo sprendimą gali būti prašoma ne vien tik dėl to, kad norima jį priverstinai įvykdyti. Tai gali būti daroma ir dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, siekiant užkirsti kelią kitai šaliai pareikšti tapatų ieškinį teisme.²⁶

1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo – pagrindinė ir vienintelė universali, globali konvencija, šiuo metu reguliuojanti tarptautinį arbitražo sprendimų įgyvendinimą. Jos pagrindinė idėja – nacionalinis teismas negali atsisakyti panaudoti savo valdžios įgalinimų įgyvendinti arbitražo sprendimą vien dėl to, kad arbitražo sprendimas buvo priimtas užsienyje. Pagal III konvencijos straipsnį, kiekviena pasirašiusi valstybė turi pripažinti arbitražo sprendimus kaip privalomus ir juos įvykdyti pagal savo procesinės teisės normas.²⁷ Reikėtų pabrėžti skirtumą tarp užsienio arbitražo sprendimo *pripažinimo* ir *įvykdymo*. Šie du terminai vartojami Konvencijos tekste kartu ir dažnai tapatinami. Užsienio arbitražo sprendimo *pripažinimas* reiškia, kad jam suteikiama teisinė galia kurioje nors valstybėje. Nuo pripažinimo momento užsienio arbitražo sprendimas įgauna *res judicata* (prejudicinę) reikšmę. Tai reiškia, kad ginčas tarp šalių išspręstas galutinai. Šalys nebegali kreiptis į arbitražą ar teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu ne tik arbitražo vietoje, bet ir valstybėje, kur arbitražo sprendimas pripažintas. Tai tartum užsienio arbitražo sprendimo legalizavimas teismo valstybėje. Užsienio arbitražo

²⁶ 2000-12-21 Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga// http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26343; prisijungimo laikas: 2007-09-28.

²⁷ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.275.

sprendimo pripažinimo išskyrimas iš sprendimo pripažinimo ir vykdymo yra aktualus, kai ginčą arbitraže laimi ne inicijavusi ginčo nagrinėjamą arbitraže šalis – tai yra atsakovas. Kad besikreipusioji į arbitražą šalis (ieškovas) nebandytų inicijuoti naujų teisminių procesų ir arbitražų, buvęs atsakovas gali reikalauti teismo *pripažinti* užsienio arbitražo sprendimą. Tačiau tokiais atvejais atsakovas, be abejo, nereikalaus įvykdyti arbitražo sprendimo, nes ieškovo reikalavimai arbitraže buvo atmesti ir todėl pats arbitražo sprendimas nenumato patenkinti kokį nors turtinį reikalavimą. Ir priešingai, jeigu arbitražą laimėjo ieškovas, jam nepakaks, kad teismas tik pripažintų arbitražo sprendimą. Jis reikalaus, kad šis imtųsi aktyvių veiksmų sprendimą *įgyvendinti*.²⁸

Konvencijos III straipsnis numato, jog *„Arbitražų sprendimams, kuriems taikoma ši Konvencija, pripažinti ir vykdyti neturi būti taikomos iš esmės sunkesnės sąlygos arba didesnė muitai ar rinkliavos, negu tie, kurie galioja vidaus arbitražų sprendimams pripažinti ir vykdyti.*“²⁹

Tačiau tai nereiškia, kad užsienio arbitražo sprendimams suteikiamas nacionalinis režimas ar standartas. Jeigu nacionalinės teisės normos mažiau palankios nacionaliniams teismo sprendimams negu Niujorko konvencijos normos užsienio arbitražo sprendimams, užsienio arbitražo sprendimams turi būti taikomos Niujorko konvencijos nuostatos. Ir priešingai, jeigu nacionalinės teisės normos nacionalinių arbitražų sprendimams vykdyti numato palankesnes sąlygas nei Niujorko konvencija, užsienio arbitražo sprendimams vykdyti turi būti taikomos nacionalinės teisės normos. Be to, jeigu pati nacionalinė teisė numato palankesnes sąlygas užsienio arbitražo sprendimams pripažinti ir vykdyti nei Niujorko konvencija, tai remiantis pačia Niujorko konvencija, taikomos nacionalinės teisės normos.³⁰

1.4. Galutinio ir preliminarus (tarpinio) užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo problema

Kitas svarbus aspektas, kurį reikia išsiaiškinti norint pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagal Niujorko Konvenciją, yra klausimas, ar reikia pripažinti tik **galutinius** sprendimus, ar gali būti pripažįstami ir **preliminarūs (tarpiniai) sprendimai**.

²⁸ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.275-276.

²⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“//Valstybės žinios. 1995, Nr.10-208.

³⁰ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.276-277.

Galutiniu arbitražo sprendimu arbitrai ginčą išsprendžia iš esmės.³¹ Tačiau dažnai arbitražai priima ne tik galutinius, bet ir tarpinius sprendimus, kuriais sprendžiami tokie klausimai kaip, pavyzdžiui, jurisdikcija, priimtinumas, taikytina teisė, procesiniai klausimai, atsakomybė ir laikinosios apsaugos priemonės. Tokiais sprendimais daug nuveikiama spartinant arbitražo procesą, sutaupoma daug laiko, sunaudojamo neteisingsiems ar klaidingiems pareiškimams. Arbitražams dažnai suteikiama teisė priimti tarpinius sprendimus arba konkrečiais klausimais, arba bendrai.³²

Analizuojant Niujorko Konvencijos taikymą šiuo klausimu, pastebimos dvi pozicijos:

a) pagal Niujorko Konvenciją pripažįstami tik galutiniai arbitražo sprendimai, į kurių sąvoką preliminarūs sprendimai neįeina. Šiuo atveju pripažinimas įvyksta, kai teismas laiko sprendimą galutiniu ginčo sureguliuavimu tam, kad, pavyzdžiui, šalys negali bylinėtis dėl ginčo iš naujo.³³

b) doktrinoje manoma, kad Konvenciją reikia aiškinti plečiamai ir ja vadovaujantis turi būti pripažįstami visi arbitražų priimami sprendimai. Pažymėtina, kad pagal jau tik istorinę reikšmę turinčios 1927 metų Ženevos konvencijos nuostatas, užsienio arbitražo sprendimas galėjo būti pripažįstamas ir vykdomas tik jeigu jis šalims tapo galutinis. Ieškovo pareiga buvo įrodyti šią aplinkybę. Reikėjo arbitražo vietos nacionalinio teismo patvirtinimo, kad arbitražo sprendimas tikrai šalims tapo galutinis. Todėl pagal 1927 metų Ženevos konvenciją, buvo įsigalėjusi vadinamoji „dvigubos egzekvatūros“ praktika³⁴, kurią Niujorko konvencija panaikino.

Konvencijos žodinis reglamentavimas nustato, jog pripažįstami tik galutiniai sprendimai. Tačiau tam tikrais atvejais nacionaliniai teismai plačiau interpretuoja šią nuostatą ir tam tikrus tarpinius sprendimus pripažįsta galutiniais, remdamiesi tuo, kad tokie sprendimai yra galutinis ginčo sureguliuavimas tam tikru klausimu. Kad šios situacijos vertinimas yra aktualus, patvirtina ir Lietuvos teismų praktika – pavyzdžiui Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje „Apaptit Fertilizers S. A.“ v. AB „Lifosa“, Nr. 3K-3-145/2002. Tarptautinio arbitražo teismo prie Rusijos federacijos pramonės ir prekybos rūmų pirmininkas savo nutarimu ieškovo prašymu areštavo atsakovo – AB „Lifosa“ banko sąskaitą, kilnojamąjį turtą, uždraudė perleisti nekilnojamąjį turtą. Ieškovas kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą dėl šio nutarimo pripažinimo ir vykdymo. Lietuvos apeliacinis teismas atsisakė pripažinti nutarimą, motyvuodamas tuo, kad jis nėra galutinis, nes dar nesibaigė jo apskundimo pagal Rusijos įstatymus terminas (1958 m. Niujorko Konvencijos 5 str. 1 d. e p.). Lietuvos Aukščiausiasis

³¹ Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamento 38 straipsnio 1 dalis// <http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.ar.reglamentas>; prisijungimo laikas: 2007-11-04.

³² J. Collier, V. Lowe. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.319-320.

³³ Ten pat. P.331.

³⁴ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.281-282.

Teismas nusprendė priešingai. Teismo nuomone, toks nutarimas dėl turto arešto vykdomas nedelsiant, todėl jis galutinis ir 1958 m. Niujorko Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies e punktas šiuo atveju netaikomas. Taigi nė vienas teismas neanalizavo šiuo atveju esminio klausimo – ar 1958 m. Niujorko Konvencija apskritai gali būti taikoma tarpiniams sprendimams, t.y. sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, kurie niekada nėra galutiniai tuo požiūriu, jog galutinis sprendimas yra toks sprendimas, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės.³⁵

2001 m. Tarptautinių prekybos rūmų konferencijoje dėl tarptautinio arbitražo galutinio ir tarpinio sprendimo pripažinimo klausimas taip pat buvo nagrinėjimas kaip vienas iš esminių aspektų užtikrinant efektyvų Niujorko Konvencijos taikymą. C. B. Lamm pranešime teigiama, jog, interpretuojant Konvenciją, reikėtų vadovautis jos dvasia, o ne žodiniu reglamentavimu. Tai yra, vertinant tarpinius arbitražo sprendimus reikia atsižvelgti į tai, kad dažnai jie gali užtikrinti efektyvaus galutinio sprendimo priėmimą. Todėl, siekiant teisingo ir veiksmingo ginčo išsprendimo, tokius sprendimus reikia laikyti galutiniais ir įpareigojančiais atitinkamu klausimu ir pripažinti.³⁶ Pranešime pateikiami teismų praktikos pavyzdžiai (*Publicis Communication, et al. v. True North Communication Inc.* bei *China National Metal Products Import/Export Company v. Apex Digital, Inc.* bylos) atskleidžia, kad ne Konvencijos terminologija, o paties sprendimo galutumas konkrečiu klausimu turi būti svarbus svarstant, ar galima, taikant Niujorko Konvenciją, pripažinti dalinį sprendimą. Tik tokiu atveju bus užtikrintas sklandus ir teisingas Konvencijos taikymas.³⁷

Tokios pozicijos laikosi ir D. H. Freyer ir H. G. Gharavi. Mokslininkai primena, jog norėdami atsisakyti Ženevos konvencijoje įtvirtintos „dvigubos egzekvatūros“, Niujorko konvencijos kūrėjai pasidalino į dvi grupes. Vieni, siekdami išvengti galimų „galutinio sprendimo“ interpretavimo problemų, siūlė šios sąvokos Konvencijoje atsisakyti ir vietoj jos palikti tik „nesustabdytus sprendimus“, t.y. tokius, kurių vykdymas jų priėmimo valstybėje nėra sustabdytas. Kita grupė, atvirkščiai, siūlė sustiprinti, pabrėžti sprendimo galutinumo jo priėmimo valstybėje svarbą. Atsižvelgiant į abu šių dviejų grupių pasiūlymus, Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkte, skirtame nustatyti atsisakymo pripažinti pagrindą esant negalutiniam užsienio arbitražo sprendimui, įtvirtintas kompromisinis šių dviejų pozicijų variantas, t.y.:³⁸

³⁵ V. Mikelėnas. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.28.

³⁶ C. B. Lamm, F. Spoorenberg. The enforcement of foreign arbitral awards under the New York Convention, recent developments//http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/lamm_spoorenberg.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-14.

³⁷ Ten pat.

³⁸ D.H. Freyer, H.G. Gharavi. Finality and Enforceability of Foreign Arbitral Awards: From “Double Exequatur” to the Enforcement of Annulled Awards: A Suggested Path to Uniformity Amidst Diversity//<http://www.salans.com/FileServer.aspx?oID=374&lID=0>; prisijungimo laikas: 2007-10-11.

„e) sprendimas pusėms dar nebuvo galutinis arba jo vykdymą panaikino ar sustabdė tos šalies, kurioje jis buvo padarytas, arba tos šalies, kurios įstatymai taikomi, kompetentinga valdžios institucija.“³⁹

Be to, Niujorko konvencijos angliškame tekste vietoje žodžio „final“ (liet.k. – „galutinis“) pasirinktas „binding“ (liet. k. – „privalomas, įpareigojantis“):

“(e) The award has not yet become binding on the parties, or has been set aside or suspended by a competent authority of the country in which, or under the law of which, that award was made.”⁴⁰

Tuo buvo siekta palikti galimybę pripažinti ir vykdyti sprendimus, kurie, nors ir nebūdami ginčo šalims galutiniai, t.y. išsprendžiantys ginčą iš esmės, yra įpareigojantys ir galutiniai atskiru ginčo klausimu (pavyzdžiui, dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo). Tačiau tokiu reglamentavimu norimas tikslas nepasiektas, kadangi abstrakti sąvoka palieka terpe skirtingoms interpretacijoms. Konvencijoje šis terminas nepaaiškintas.

Tuo tarpu lietuviškame Niujorko konvencijos tekste angliškas terminas „binding“ V straipsnio 1 dalies e punkte verčiamas lietuvišku terminu „galutinis“, o III straipsnyje tas pats terminas lietuviškai vadinamas „privalomu“. Manytina, kad taip norėta pabrėžti, jog V straipsnyje kalbama būtent apie dar neįsiteisėjusius sprendimus, tad toliau darbe kalbant apie juos vartojama Konvencijoje įtvirtinta „galutinio sprendimo“ sąvoka.

Šio termino (*binding*) aiškinimo skirtumai išryškėja, kai reikia konkrečiu atveju įvardinti ar arbitražo sprendimas yra įpareigojantis ir privalomas (t.y. galutinis), ir nuspręsti pagal kokią taikytiną teisę tai padaryti. Čia išskiriamos keturios pozicijos.

Vadovaujantis *pirmuoju* požiūriu, į klausimą, kada arbitražo sprendimas turi būti laikomas įpareigojančiu, reikia atsakyti vadovaujantis tos valstybės, kurios teisė taikyta priimant tokį sprendimą, teise. Šiuo požiūriu vadovaujasi Prancūzijos, Italijos ir Šveicarijos teismai. Tačiau toks sąvokos interpretavimas yra akivaizdi grėsmė vieningam užsienio arbitražo sprendimų pripažinimui ir vykdymui, kadangi sprendimo tapimas įpareigojančiu skiriasi priklausomai nuo taikomos teisės.⁴¹

Pagal *antrąją* poziciją, arbitražo sprendimą reikia laikyti galutiniu (įpareigojančiu) tada, kai jis jau nebeturi teisės būti peržiūrėtas teisme kaip apeliacinėje instancijoje paties arbitražo sprendimo esmės klausimais. Šiuo požiūriu sprendimas laikomas įpareigojančiu net jeigu yra

³⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“//Valstybės žinios. 1995, Nr.10-208.

⁴⁰ United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958)//<http://www.jus.uio.no/lm/un.arbitration.recognition.and.enforcement.convention.new.york.1958/doc.html#17>; prisijungimo laikas: 2007-08-24.

⁴¹ D.H. Freyer, H.G. Gharavi. Finality and Enforceability of Foreign Arbitral Awards: From “Double Exequatur” to the Enforcement of Annulled Awards: A Suggested Path to Uniformity Amidst Diversity// <http://www.salans.com/FileServer.aspx?oID=374&lID=0>; prisijungimo laikas: 2007-10-11. P.105.

galimybė jį peržiūrėti ekstraordinariais pagrindais (t.y. pavyzdžiui, tikslu atidėti ar sustabdyti arbitražo sprendimo vykdymą). Tokios pozicijos laikėsi Amsterdamo apygardos teismas, priimdamas sprendimą byloje *Southern Pacific Properties Ltd. v. Arabic Republic of Egypt* (1984 m. liepos 12 d.). Oponentai kritikuoja šį požiūrį teigdami, jog Njujorko konvencijoje neatsitiktinai buvo pasirinktas terminas „įpareigojantis“ (*binding*), o ne „galutinis“ (*final*), kadangi neįmanoma griežtai atskirti atskirose valstybėse egzistuojančių įprastų (*ordinary*) ir ypatingų (*extraordinary*) sprendimo peržiūrėjimo galimybių.⁴²

Trečioji pozicija sprendimą laiko galutiniu ir įpareigojančiu, jeigu jo vykdymas nebuvo sustabdytas ar atidėtas. Tokiu požiūriu vadovaujasi Anglijos teismai, formuodami praktiką, kad sprendimas šalims tampa privalomas nuo jo priėmimo ir įpareigoja jas sprendimo laikytis nebent šis būtų sustabdytas ar atidėtas. Tokią poziciją, atsižvelgiant į pažodinį Njujorko konvencijos aiškinimą, iš tiesų galima laikyti teisinga: Konvencijos III straipsnis įpareigoja kiekvieną Susitariančią valstybę pripažinti arbitražų sprendimus privalomais ir vykdyti juos pagal tos teritorijos, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti šiuos sprendimus, procesines normas.⁴³

Išskiriamas dar vienas – *ketvirtasis* ir rečiausiai sutinkamas – požiūris į įpareigojančio sprendimo aiškinimą. Tokiu laikomas sprendimas, kuris negali būti peržiūrėtas apeliacine tvarka arbitražo institucijose (kaip opozicija teisminei apeliacijai).

Taigi arbitražas yra privatus ginčų sprendimo būdas, kai ginčo šalių susitarimu jų ginčą sprendžia ne valstybės teismas, o privatūs asmenys – arbitrai. Užsienio arbitražo sprendimas yra arbitražo sprendimas, priimtas kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokį sprendimą. Arbitražo priimami sprendimai gali būti ne tik galutiniai, bet ir tarpiniai. Manoma, jog Njujorko konvenciją reikėtų aiškinti plečiamai ir ja vadovaujantis pripažinti ir galutinius, ir tam tikrus tarpinius arbitražų priimamus sprendimus.

⁴² Ten pat. P.105.

⁴³ Ten pat. P.106.

2. 1958 M. NIUJORKO KONVENCIJOS DĖL UŽSIENIO ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO IR VYKDYMO TAIKYMAS

2.1. Niujorko konvencijos paskirtis ir taikymo sritis

Faktas, kad šalys turi galimybę spręsti ginčą užsienio arbitraže, suponuoja prielaidą, jog turi būti užtikrinta ir galimybė kreiptis dėl tokio ginčo sprendimo pripažinimo ir vykdymo atitinkamoje valstybėje.

Valstybė suinteresuota užtikrinti, kad tik teisingi sprendimai būtų vykdomi, ar, kitais žodžiais tariant, suinteresuota nesuteikti savo prievartos galiomis paramos neteisingsiems sprendimams. Ji taip pat suinteresuota išlaikyti tam tikrus esminius standartus; ji gali, pavyzdžiui, atsisakyti vykdyti sprendimus, kurie skatina veiklas, nesuderinamas su toje valstybėje vyraujančiais esminiais moraliniais principais, pavyzdžiui, sprendimus, kylančius iš kontraktų, neteisėtų toje valstybėje.⁴⁴ Dėl šių priešasčių priimami skirtingi nacionaliniai įstatymai, nustatantys sąlygas, užsienio arbitražo sprendimų pripažinimui. Tačiau pageidautina, kad būtų užtikrintas tam tikras abipusiškumo lygis. Tuo tikslu sudaromi tarptautiniai susitarimai.

1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo dabartiniame kontekste yra svarbiausias ir pagrindinis tarptautinis instrumentas, reguliuojantis užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą.⁴⁵ Konvencijos nuostatų perkėlimas į nacionalinį lygmenį ir įtvirtinimas nacionaliniuose įstatymuose, savo ruožtu yra ypač svarbus žingsnis arbitražo reguliavimo suvienodinimui ir įgyvendinimui.⁴⁶ Konvencijos svarbą pabrėžia ir tas faktas, kad UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, skirtas būti pavyzdžiu nacionaliniams arbitražo įstatymams neatsižvelgiant į tai, ar konkrečios valstybės yra Niujorko ar kitos arbitražo konvencijos dalyvės, yra parengtas remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis.⁴⁷

Niujorko konvencija apibrėžė beprecedentę užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo sistemą su ribotu nacionalinių teismų įsikišimu. Geriausias Konvencijos tikslų pasiekimo liudijimas yra didelis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo pagal Niujorko Konvenciją skaičius bei nuolat augantis valstybių, kurios priima šiuolaikiškus arbitražo santykius reguliuojančius nacionalinius teisės aktus siekdamas įgyvendinti Konvenciją, skaičius.⁴⁸ Be to,

⁴⁴ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.332.

⁴⁵ Horn N., Kroll S. Arbitrating Foreign Investment Disputes. The Hague: Kluwer Law International, 2004. P.391.

⁴⁶ A.J. van den Berg. International Arbitration and National Courts: the Never Ending Story. ICC International Arbitration Conference. The Hague-London-New York: Kluwer Law International, 2000. P.147.

⁴⁷ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.333.

⁴⁸ Freyer D.H., Gharavi H.G. Finality and Enforceability of Foreign Arbitral Awards: From “Double Exequatur” to the Enforcement of Annulled Awards: A Suggested Path to Uniformity Amidst Diversity// <http://www.salans.com/FileServer.aspx?oID=374&lID=0>; prisijungimo laikas: 2007-10-11.

vis auga prie Niujorko konvencijos prisijungusių valstybių skaičius – 2007 metų gegužės mėnesio duomenimis buvo prisijungusios 142 valstybės.⁴⁹

Geriausiai Niujorko konvencijos svarbą ir privalumus atskleidžia jos palyginimas su jos pirmtake, 1927 metų Ženevos konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų vykdymo⁵⁰ (toliau – Ženevos konvencija).

Pirma, Niujorko konvencija perkėlė aplinkybių, leidžiančių atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, įrodinėjimo našta nuo šalies, kuri siekia pripažinimo (kaip buvo pagal Ženevos konvenciją) šaliai, prieš kurią nukreiptas arbitražo sprendimo pripažinimas ar vykdymas.

Antra, Niujorko konvencija panaikino Ženevos konvencijoje numatytą būtiną pareigą šaliai, siekiančiai sprendimo pripažinimo, įrodyti, kad sprendimas atitinka tam tikras sąlygas, įskaitant ir sprendimo galutinumo pagal arbitražo vietos teisę sąlygą ir jo suderinamumo su valstybės, kurioje reikalaujama vykdymo, viešąją tvarką, sąlygą.

Niujorko konvencija iš esmės siekiama užtikrinti, kad joje dalyvaujančiose susitariančiose valstybėse:

- arbitražiniai susitarimai būtų pripažįstami galiojančiais ir užkertančiais kelią ginčo nagrinėjimui valstybės teismuose;
- užsienio arbitražų sprendimai būtų pripažįstami ir vykdomi, išskyrus tam tikras ypatingas aplinkybes;
- pagrindai, kuriais remiantis galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti, būtų griežtai apriboti.⁵¹

Konvencijos taikymo apimtis įtvirtinta 1 straipsnio 1 dalyje:

„Ši Konvencija taikoma pripažinimui ir vykdymui arbitražų sprendimų, padarytų kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokius sprendimus, dėl ginčų, kurių pusės gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Ji taip pat taikoma ir tiems arbitražų sprendimams, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurios prašoma juos pripažinti ir vykdyti.“⁵²

Taigi konvencija nereguliuoja „vidaus“ sprendimų. Ji taikoma tik sprendimams, padarytiems bet kurioje valstybėje (arba, jeigu valstybė remiasi „savitarpio“ nuostata pagal I straipsnio 3 dalį – bet kurioje kitoje Susitariančioje valstybėje), kitoje nei ta, kurios prašoma

⁴⁹ Vilniaus komercinio arbitražo teismas//<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.salys>; prisijungimo laikas: 2007-11-03.

⁵⁰ Convention On The Execution Of Foreign Arbitral Awards (Geneva, 1927)// http://interarb.com/vl/g_co1927; prisijungimo laikas: 2007-09-09.

⁵¹ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.333.

⁵² Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“//Valstybės žinios. 1995, Nr.10-208.

pripažinti ir vykdyti, ar arbitražo sprendimams, priimtiems valstybėje, kurios prašoma pripažinti ar vykdyti, tačiau kurie toje valstybėje nelaikomi „vidaus“ sprendimais.⁵³

Pagal Niujorko konvenciją, arbitražo sprendimas, priimtas vienoje valstybėje, kuri yra konvencijos dalyvė (o kartais – kuri nėra konvencijos dalyvė), turi būti vykdomas kitoje valstybėje, kuri yra konvencijos dalyvė. Todėl arbitražo sprendimas, priimtas, pavyzdžiui, Prancūzijoje, turi būti pripažintas ir įvykdytas Jungtinėse Amerikos Valstijose, Švedijoje, Kinijoje, Estijoje, Indonezijoje ar Ugandoje ir panašiai. Visiškai nebūtina, kad pripažinimo valstybė būtų atsakovo buveinės, nuolatinės gyvenamosios vietos, pagrindinės veiklos ar panaši vieta. Nebūtina, kad šalis apskritai turėtų kokį nors ryšį su ta valstybe. Visuotinai pripažinta, kad Niujorko konvencijos prasme šalių nacionalinė priklausomybė neturi jokios reikšmės. Svarbiausia (tais atvejais, kai taikomas abipusiškumo principas), kad arbitražo sprendimas būtų priimtas valstybėje, kuri yra konvencijos dalyvė.⁵⁴

Teoriškai galima reikalauti, kad tokioje valstybėje priimtą arbitražo sprendimą pripažintų bet kurios valstybės teismai, nors tam nebūtų jokios prasmės. Praktiniais sumetimais svarbu pasirinkti valstybę, kur arbitražo sprendimo vykdymas būtų efektyvus. Tai yra reikia pasirinkti tokią valstybę, kur šalis, kurios nenaudai arbitražo sprendimas priimtas, turėtų turto, į kurį galima būtų nukreipti išieškojimą. Šia prasme, pagal Niujorko konvenciją, arbitražas nebūtinai turi būti tarptautinis. Jeigu, tarkim, komercinis ginčas buvo sprendžiamas arbitražu Lietuvoje tarp Lietuvos juridinių asmenų taikant Lietuvos įstatymus ir ginčo dalykas buvo Lietuvoje, arbitražo priimtas sprendimas vis tiek galės būti pripažįstamas Švedijoje (nors Lietuva ir nebūtų prisijungusi prie Niujorko konvencijos, nes Švedija netaiko abipusiškumo principo).⁵⁵

Lietuvos Respublikos Seimas 1958 m. Niujorko konvenciją dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavo 1995 m. sausio 17 d. Taigi užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas Lietuvoje vyksta pagal šios konvencijos nuostatas. Atsižvelgiant į tai, kaip Lietuvos teismai taikys šios konvencijos nuostatas, priklausys, ar užsienio įmonės ir investuotojai, sudarydami sutartis su Lietuvos įmonėmis, reikš norą spręsti ginčus arbitražu. Jeigu Lietuvos teismai šią konvenciją taikys netinkamai ir nepagrįstai atsisakys pripažinti užsienio arbitražo sprendimus, užsienio partneriai Lietuvą traktuos kaip arbitražui nepalankią valstybę ir vengs su Lietuvos įmonėmis sudaromose sutartyse numatyti arbitražinę išlygą.⁵⁶

Teismų praktikos analizė rodo, kad absoliuti dauguma prašomų pripažinti Lietuvoje užsienio arbitražo sprendimų yra pripažįstama atmetant atsakovų prieštaravimus dėl

⁵³ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.333.

⁵⁴ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.279.

⁵⁵ Ten pat. P.279-280.

⁵⁶ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.28.

nepripažinimo.⁵⁷ Pažymėtina, kad tokia yra ir tarptautinė praktika. Užsienio arbitražų sprendimai nepripažįstami tik išskirtiniais atvejais.⁵⁸

Niujorko konvencijos taikymas apima ne tik žodinį jos vertinimą sprendimui dėl pripažinimo priimti, bet tam tikrais atvejais ir jos sąvokų interpretavimą. Tai yra, (pavyzdžiui, sprendami galutinio sprendimo klausimą) nacionaliniai teismai neretai susiduria su būtinybe teisingai interpretuoti tas Konvencijos nuostatas, kurios ne iki galo apibrėžia tam tikras sąvokas, ar palieka galimybę pasirinkti iš alternatyvų. Tokiu būdu teismų praktika taip pat formuoja Niujorko konvencijos aiškinimą ir taikymą, kuris, labai svarbu, kad būtų vieningas.

Taigi Niujorko konvencija yra pagrindinis ir svarbiausias teisės aktas tarptautiniu mastu reguliuojantis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą. Užtikrinant vieningą Konvencijos taikymą ir aiškinimą labai svarbu, kad nacionaliniai teisės aktai įtvirtintų Konvencijai harmoningą pripažinimo tvarką. Ne mažiau reikšmingas teismų vaidmuo, nes tam tikrais atvejais turėdami galimybę interpretuoti Konvencijos nuostatas dėl atsisakymo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus, teismai formuoja ne visuomet vieningą Konvencijos taikymo praktiką.

2.2. Niujorko konvencijos ir UNCITRAL 1985 m. Pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo nuostatų, reglamentuojančių užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą, palyginimas

Kalbant apie Niujorko konvencijos taikymo ypatumus, verta aptarti ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo vaidmenį užtikrinant vieningą daugiausia diskusijų sukeliančių Konvencijos straipsnių aiškinimą.

1985 metais po ilgų derybų ir konsultacijų su tarptautinėmis organizacijomis, Jungtinių Tautų Tarptautinė prekybos teisės komisija priėmė Tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinį įstatymą, kuris skirtas būti orientyru valstybėms priimant nacionalinius aktus šiuo klausimu. Šiame įstatyme, be kita ko, integruotos ir nuostatos (i) dėl arbitražo sprendimų, priimtų vadovaujantis tam tikra taikytina teise, atidėjimo, ir (ii) nacionalinio pripažinimo ir vykdymo. Nuostatos, susijusios su arbitražo sprendimų įgyvendinimu, yra labai panašios ir beveik atitinka Niujorko konvencijoje įtvirtintas sąlygas.⁵⁹

⁵⁷ Ten pat. P.28.

⁵⁸ Makaraitytė G. Alternatyvus ginčo nagrinėjimo būdas – arbitražas//Juristas. 2004, Nr.12. P.17.

⁵⁹ Hertzfeld J.M. Enforcement of Foreign Arbitral Awards: The International Framework//

http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/runeland_17_sept_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-09. P.3.

UNCITRAL pavyzdinis įstatymas svarbus tuo atžvilgiu, kad harmonizuoja ir padeda formuoti vieningą požiūrį į užsienio arbitražo sprendimus tarptautiniu mastu, todėl arbitražo vietos pasirinkimas tampa vis mažiau reikšmingas arbitražo sprendimų pripažinimui užsienyje.

Nuostatos dėl arbitražo sprendimų peržiūrėjimo ir pripažinimo bei vykdymo, įtvirtintos UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 34, 35 ir 36 straipsniuose.⁶⁰

35 straipsnis sukurtas vadovaujantis Niujorko konvencijos IV straipsniu, tad jame įtvirtinti tie patys fundamentalūs principai bei nurodyti tokie patys dokumentai, kuriuos reikia pateikti teismui kreipiantis dėl pripažinimo, kaip ir Niujorko konvencijoje.⁶¹ Tačiau UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 35 straipsnio pastaboje pažymima, kad straipsnyje įtvirtinta pripažinimui reikalinga dokumentacija turi būti laikoma maksimaliu reikalavimu ir kad šalys gali nustatyti palankesnes sąlygas savo nacionaliniuose teisės aktuose.⁶² Tuo pačiu, 35 straipsnyje įvardijamas arbitražinis susitarimas suprantamas kiek plačiau nei Niujorko konvencijos II straipsnyje apibrėžtas rašytinis susitarimas. Tai lėmė adekvatus požiūris į besikeičiančią verslo aplinką. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnyje pateikiama rašytinio arbitražinio susitarimo sąvoka: „*susitarimas yra rašytinis, jeigu jis yra įformintas bendru šalių pasirašytu dokumentu, sudarytas šalims apsikeičiant laiškais, telefaksais, telegramomis ar naudojant kitas telekomunikacines priemones, kurios leidžia užfiksuoti susitarimo sudarymo faktą, arba jeigu šalys apsikeičia ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į jį, kuriuose viena šalis teigia, o kita nepaneigia, kad tarp jų sudarytas arbitražinis susitarimas.*“⁶³

UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 36 straipsnis taip pat atkartoja pagrindus atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimus, kurie įtvirtinti Niujorko konvencijoje. Tuo siekiama maksimalaus visiems arbitražams taikomų taisyklių suvienodinimo ir harmonizavimo.

Šio įstatymo 34 straipsnyje numatoma procedūra, pagal kurią pralaimėjusioji šalis gali kreiptis į teismą prašydama sustabdyti arbitražo sprendimo vykdymą vadovaudamasi pagrindais, kurie yra beveik identiški įtvirtintiems Niujorko konvencijos V straipsnyje. Šie pagrindai buvo suvienodinti turint tikslą sumažinti arbitražo vietos svarbą jei tai susiję su sprendimo pripažinimu kitoje valstybėje. Jeigu šie pagrindai būtų labai skirtingi ar netgi liberalesni negu atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimus pagrindai, tuomet arbitražo vieta įgytų lemiamą reikšmę ir tokioje valstybėje sustabdytas arbitražo sprendimas negalėtų būti pripažįstamas jokiaje

⁶⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration// http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-09.

⁶¹ Hertzfeld J.M. Enforcement of Foreign Arbitral Awards: The International Framework// http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/runeland_17_sept_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-09. P.10.

⁶² UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration// http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-09.

⁶³ Ten pat.

Konvencijos susitariančioje šalyje.⁶⁴ Vis tik keletas valstybių, kurios deklaruoja perkėlusios UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatas į savo nacionalinius teisės aktus, yra įtvirtinusios papildomų arbitražo sprendimų vykdymo sustabdymo pagrindų, kurie tokiose šalyse kaip Egiptas, Malta ar Singapūras, net apima galimybę peržiūrėti sprendimą iš esmės.⁶⁵

Taigi UNCITRAL pavyzdinis įstatymas buvo priimtas siekiant paskatinti valstybes savo nacionalinius teisės aktus, skirtus komercinio arbitražo reglamentavimui, rengti pagal vieną pavyzdinį variantą. Tuo norima užtikrinti šios srities unifikuotą reglamentavimą pasauliniu mastu. Toks harmonizavimas svarbia dalimi prisideda prie vieningo Niujorko konvencijos taikymo ir aiškinimo. Atsižvelgiant į tai, kad kai kuriose valstybėse teismai kartais stebėtinai plačiai aiškina atsisakymo pripažinti pagrindus, tikimasi, kad UNCITRAL pavyzdinis įstatymas padės nubrėžti rekomendacines ribas ir tuo pačiu sumažins skirtumus nacionaliniuose teisės aktuose.

⁶⁴ Iš tikrųjų tokie atvejai yra pasitaikę Prancūzijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Belgijos ir Austrijos teismų praktikoje, kai užsienio arbitražo sprendimai buvo pripažinti kitoje valstybėje, nors kilmės šalyje jų vykdymas buvo sustabdytas, tačiau tai laikoma išimtiniais atvejais.

⁶⁵ Hertzfeld J.M. Enforcement of Foreign Arbitral Awards: The International Framework// http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/runeland_17_sept_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-09. P.12-13.

3. UŽSIENIO ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO TVARKOS IR ATSISAKYMO PRIPAŽINTI LYGINAMOJI ANALIZĖ

3.1. Pripažinimo tvarka

Svarbiausia arbitražo sprendimo savybė yra jo privalomumas ne tik šalims, bet ir nacionaliniams teismams. Tarptautinio (užsienio) komercinio arbitražo atveju, kai norima jo priimtą sprendimą įgyvendinti kitoje valstybėje, privaloma arbitražo sprendimo pripažinimo procedūra.⁶⁶

Niujorko konvencijos IV straipsnyje nurodoma, ką paduodama prašymą pripažinimui ar vykdymui gauti turi pateikti prašančioji pusė. Tai yra:

„a) reikiamai paliudytą arbitražo sprendimo originalą arba reikiamai paliudytą jo nuorašą;

b) II straipsnyje nurodyto susitarimo⁶⁷ originalą arba reikiamai paliudytą jo nuorašą.“⁶⁸

Taip pat, *„jeigu arbitražinis sprendimas arba susitarimas išdėstytas ne tos šalies, kuri prašo pripažinti ar vykdyti šį sprendimą, oficialia kalba, tai pusė, prašanti pripažinti ar vykdyti šį sprendimą, pateikia šių dokumentų vertimą į tą kalbą. Vertimą paliudija oficialus ar prisiekusysis vertėjas arba diplomatinė ar konsulinė įstaiga.“⁶⁹*

Taigi pagal Niujorko konvenciją kartu su prašymu šalis turi pateikti tik du dokumentus: arbitražinio susitarimo ir arbitražo sprendimo originalą ar reikiamai patvirtintą nuorašą.

Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo procedūra nustatoma teismo valstybės nacionalinėmis procesinėmis teisės normomis. Suprantama, kad kiekvienoje valstybėje jos yra specifinės ir todėl sunku nustatyti bendrą pripažinimo ir vykdymo tvarką. Paprastai siekiant pripažinti ar vykdyti užsienio arbitražo sprendimą reikia kreiptis į pirmos instancijos teismą, pavyzdžiui, JAV – federalinį apygardos teismą, Olandijoje – apygardos teismą ir pan.⁷⁰

Palyginimo tikslu detaliau aptariama užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo tvarka tyrimui pasirinktose šalyse – Lietuvoje, Švedijoje ir Prancūzijoje.

⁶⁶ Makaraitytė G. Alternatyvus ginčo nagrinėjimo būdas – arbitražas//Juristas. 2004, Nr.12. P.16.

⁶⁷ Tai kiekvienos Susitariančios valstybės pripažįstamas rašytinis susitarimas, pagal kurį pusės pasižada perduoti arbitražui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius arba galinčius kilti tarp jų dėl kurių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, galinčių būti arbitražo nagrinėjimo dalyku. Terminas "rašytinis susitarimas" apima arbitražinę išlygą sutartyje arba arbitražinį susitarimą, pusių pasirašytą ar esantį pasikeitimo raštuose arba telegramose.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“//Valstybės žinios. 1995, Nr.10-208.

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.277.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 809 straipsnis ir komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnis numato, kad užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo klausimas yra teisingas Lietuvos apeliaciniam teismui (funkcinis teisingumas).

Lietuvos apeliacinio teismo nutartį pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražinio teismo sprendimą arba nutartį, kuria atsisakyta jį pripažinti ir vykdyti, galima apskųsti Lietuvos Aukščiausiajam Teismui Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka.⁷¹

Pareiškimą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti Lietuvos apeliaciniam teismui gali pateikti bet kuris asmuo, byloje turintis suinteresuotumą. Pareiškimas dėl užsienio arbitražo pripažinimo žyminiu mokesčiu neapmokestinamas.⁷²

Kreipiantis dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo Lietuvos Respublikoje Lietuvos apeliaciniam teismui reikia pateikti minėtą prašymą pripažinti Lietuvos Respublikoje konkretų užsienio arbitražo sprendimą. Prašyme dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo būtina nurodyti teismo, kuriam paduodamas procesinis dokumentas, pavadinimą – Lietuvos apeliacinis teismas, suinteresuotųjų asmenų procesinę padėtį, asmens duomenis, aplinkybes, patvirtinančias procesinio dokumento dalyką, ir įrodymus, patvirtinančius šias aplinkybes, priedus pridedamus prie pateikiamo prašymo.⁷³

Jeigu pareiškėjas gyvena ne Lietuvos Respublikoje ir nepaskyrė atstovo byloje arba įgalioto asmens procesiniams dokumentams gauti, gyvenančių (turinčių profesinės veiklos buveinę) Lietuvos Respublikoje, prašyme dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo taip pat reikia nurodyti adresą Lietuvos Respublikoje, kuriuo pareiškėjui būtų įteikiami procesiniai dokumentai. Jeigu prašymą teismui pateikia atstovas, jame nurodomi duomenys apie atstovą (vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta), taip pat pridedamas dokumentas, įrodantis atstovo teises ir pareigas.⁷⁴

Kartu su prašymu šalis pagal Komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnio 2 dalį⁷⁵ (į kurią perkeltos Niujorko konvencijos IV straipsnio nuostatos) Lietuvos apeliaciniam teismui turi pateikti užsienio arbitražinio teismo sprendimo originalą ir autentišką arbitražinį susitarimą arba reikiamai patvirtintus jų nuorašus, su patvirtintu vertimu į lietuvių kalbą.

Švedijoje dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo šalys turi kreiptis į *Svea* apeliacinį teismą (*Svea hovrätt*) Stokholme. Tai vienas iš šešių (ir didžiausias) Švedijos Apeliacinių teismų, kuriam vieninteliu priskirta ir užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo

⁷¹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.

⁷² Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Memorandumas dėl užsienio arbitražų ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje//<http://www.lawin.lt/lt/docs/UlistM>; prisijungimo laikas: 2007-10-14.

⁷³ Lietuvos apeliacinis teismas//<http://www.apeliacinis.lt/Default.aspx?tabid=64>; prisijungimo laikas: 2007-10-20.

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.

funkcija.⁷⁶ Svea apeliacinio teismo nutartis patenkinti šalies prašymą privalo būti vykdoma kaip galutinis Švedijos teismo sprendimas, išskyrus atvejį, kai ji apskundžiama Aukščiausiajam teismui (*Högsta Domstolen*).⁷⁷ Taigi Švedijoje užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo sistema panaši kaip ir Lietuvoje: prašanti pripažinimo šalis turi kreiptis į apeliacinį teismą, kuriam vieninteliam priskirta funkcija šalyje pripažinti užsienio arbitražų sprendimus, o šio teismo sprendimas gali būti apskustas Aukščiausiajam teismui.

Švedijos arbitražo įstatymo 56 ir 58 straipsniuose⁷⁸ numatyta ką šalis, prašanti užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ar vykdymo, kartu su prašymu turi pristatyti Apeliaciniam teismui, t.y. arbitražo sprendimo originalą arba tinkamai patvirtintą jo nuorašą kartu su patvirtintu vertimu į švedų kalbą, jeigu teismas nusprendžia, jog tai būtina. Taip pat, jeigu atsakovas nesutinka su tuo, kad tarp šalių buvo sudarytas arbitražinis susitarimas, pareiškėjas privalo pristatyti autentišką arbitražinį susitarimą arba tinkamai patvirtintą jo kopiją kartu su vertimu į švedų kalbą (jeigu teismas nenusprendžia kitaip), arba kitu būdu įrodyti, jog toks susitarimas buvo sudarytas. Taigi pagal Švedijos arbitražo įstatymą, kitaip nei Lietuvoje, arbitražinio susitarimo originalas ar jo nuorašas pristatomas tik nurodytu atveju.

Prancūzijoje užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo klausimai teisingi apygardų teismams Lietuvoje prilyginamiems teismams *Tribunal de Grande Instance*.⁷⁹ Kreipiamasi į teismo pirmininką laikantis teritorinio teisingumo principo.

Pagal naujojo Prancūzijos Civilinio proceso kodekso 1498 straipsnį, Prancūzijoje užsienio arbitražo sprendimai pripažįstami tik kai prašančioji pripažinimo šalis įrodo⁸⁰, jog buvo priimtas konkretus arbitražo sprendimas ir jeigu tokio sprendimo pripažinimas akivaizdžiai nepažeis tarptautinės viešosios tvarkos.⁸¹ Tokiu reglamentavimu Prancūzijos įstatymai įtvirtina svarbų užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo Vakarų valstybėse elementą – būtent tai, kad pažeidimas turi būti akivaizdus. Tarptautinėje praktikoje laikomasi nuostatos, kad pagrindai, kuriais remiantis galima būtų atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, turi būti akivaizdūs ir pats pažeidimas – rimtas. Tai išplaukia iš tarptautinio komercinio arbitražo teisės

⁷⁶ Sveriges Domstolar//http://www.dom.se/templates/DV_InfoPage_2319.aspx; prisijungimo laikas: 2007-09-03.

⁷⁷ The Swedish Arbitration Act of 1999 (SFS 199:116)//

http://www.sccinstitute.com/upload/shared_files/lagar/lagen_1999_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-03.

59 str.

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Tribunal de Grande Instance de Paris//<http://www.tgi-paris.justice.fr/>; prisijungimo laikas: 2007-07-14.

⁸⁰ Užsienio arbitražo sprendimo egzistavimą prašančioji pripažinimo šalis įrodo pateikdama jo ir arbitražinio susitarimo originalus arba reikiamai patvirtintas kopijas kartu su prisiekusiojo vertėjo patvirtintu vertimu į prancūzų kalbą.

⁸¹ New Code of Civil Procedure//http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpcatext.htm; prisijungimo laikas: 2007-09-20.

principo, kad teismas, spręsdamas klausimą dėl arbitražo sprendimo pripažinimo, negali atnaujinti bylos nagrinėjimo.⁸²

Prancūzijos teismo sprendimą, kuriuo atsisakoma pripažinti ar vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, galima apskusti. Tačiau teismo sprendimą, kuriuo sutinkama tokį arbitražo sprendimą pripažinti ar vykdyti, galima apskusti tik Prancūzijos Civilinio proceso kodekso 1502 straipsnyje nurodytais atvejais, t.y.:

1. jeigu arbitras priėmė sprendimą vadovaudamasis niekiniu ar negaliojančiu arbitražiniu susitarimu arba iš viso tokiam nesant;
2. jeigu arbitražo teismas buvo sudarytas nesilaikant teisės aktų arba buvo neteisėtai paskirtas arbitras;
3. jeigu arbitras priėmė sprendimą neatitinkantį jam pavestos užduoties;
4. jeigu buvo nesilaikoma tinkamo proceso principo;
5. jeigu pripažinimas ar vykdymas prieštarauja viešajai tvarkai.⁸³

Apibendrinant galima pažymėti, kad norint pripažinti užsienio arbitražo sprendimą ne jo priėmimo valstybėje, privaloma arbitražo sprendimo pripažinimo procedūra. Ji nustatoma pripažįstančiojo teismo valstybės nacionalinėmis procesinėmis teisės normomis. Lietuvoje dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo šalys turi kreiptis į Lietuvos apeliacinį teismą, Švedijoje – į *Svea* apeliacinį teismą (*Svea hovrätt*) Stokholme, Prancūzijoje užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo klausimai teisingi apygardų teismams Lietuvoje prilyginamiems teismams *Tribunal de Grande Instance*. Lietuvoje ir Švedijoje nustatyta panaši pripažinimo procedūra – šalis, prašanti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, turi kreiptis į tam tikrą apeliacinį teismą, kurio sprendimą galima apskusti Aukščiausiajam teismui. Tuo tarpu Prancūzijoje ši tvarka šiek tiek kitokia – teritorinio teisingumo principu kreipiamasi į pirmosios instancijos teismo pirmininką, o apskusti jo sprendimą galima tik esant kuriam nors iš penkių Prancūzijos Civilinio proceso kodekse įtvirtintų atvejų. Natūralu, kad šie skirtumai turi įtakos skirtingai Niujorko konvencijos taikymo praktikai.

3.2. Atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindai

Niujorko konvencijos principas, kad užsienio arbitražo sprendimai turi būti pripažinti ir vykdomi bet kurioje valstybėje, kuri yra konvencijos dalyvė, nėra besąlygiškas. Esant tam tikroms aplinkybėms, nacionalinis teismas turi teisę atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą. Pagal Niujorko konvencijos V straipsnį, tokie pagrindai, kuriems esant

⁸² Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.287.

⁸³ Ten pat.

galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, yra septyni. Pabrėžtina, kad šis sąrašas yra išsamus ir baigtinis. Kitais pagrindais, nei nurodyti pačioje konvencijoje, atsisakymas pripažinti sprendimą negalioja. Pagal Niujorko konvenciją, šie septyni pagrindai priklausomai nuo to, kas gali imtis iniciatyvos reikalauti atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą ir kam priklauso įrodinėjimo našta, skirstomi į dvi grupes:

- 1) pagrindai, taikomi tik tada, kai to reikalauja arbitražo šalis, kurios nenaudai priimtas sprendimas. Todėl šios šalies pareiga yra įrodyti, kad egzistuoja bent viena iš konvencijoje numatytų aplinkybių, dėl kurių galima būtų atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą. Kitaip tariant, šios grupės pagrindai yra taikomi tik kai to reikalauja atsakovas ir todėl atsakovui priklauso šių pagrindų egzistavimo įrodinėjimo našta. Jeigu atsakovas nesiremia bent vienu iš šių pagrindų arba nors ir remiasi, bet teismo nuomone, atsakovas pateikė nepakankamai įrodymų, paliudijančių tuos pažeidimus, dėl kurių, pagal konvenciją, galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti, sprendimas turės būti pripažintas ir įvykdytas;
- 2) pagrindai, itin svarbūs vykdymo valstybės ir visuomenės interesams. Todėl čia nereikalaujama, kad jiems taikyti reikia atsakovo iniciatyvos. Taigi norint, kad remiantis šiais pagrindais būtų atsisakyta pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, šalis ar atsakovas neprivalo įrodinėti šių aplinkybių. Teismo pareiga nustatyti, ar egzistuoja šios grupės aplinkybės, ir savo iniciatyva nuspręsti atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Jeigu atsakovas nesiremia šios grupės pagrindais arba nors ir remiasi, bet jų neįrodinėja, teismas vis tiek savo iniciatyva gali atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Žinoma, praktikoje atsakovas, siekdamas išvengti sprendimo pripažinimo ir vykdymo, visada stengsis ginčyti arbitražo sprendimą ir įrodinėti šias aplinkybes.⁸⁴

Šie du pagrindai užtikrina teismo neliečiamumą, išlaisvindami jį nuo bet kurių įpareigojimų pripažinti sprendimus, kurie pagal *lex fori* būtų laikomi neteisingsais, net jeigu tie sprendimai ir nesusiję su procesiniais trūkumais.

Verta dar kartą pabrėžti, kad pagal Niujorko konvenciją šalis reikalaujanti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, neprivalo įrodinėti jokių aplinkybių. Įrodinėjimo našta tenka atsakovui.

Kaip matyti iš išvardintų pagrindų, nacionalinis teismas negali atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimo dėl fakto ar teisės klausimų ydų. Visuotinai pripažįstama, kad prašant pripažinti užsienio arbitražo sprendimą teismas negali atnaujinti ginčo nagrinėjimo iš esmės. Teismas šiuo požiūriu nėra apeliacinė instancija ir nevykdo teisminės užsienio arbitražo

⁸⁴ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.280-281.

sprendimo priežiūros. Jam pakanka, kad šiuo klausimu yra priimtas arbitražo sprendimas, ir jis automatiškai atsisako spręsti materialinio pobūdžio klausimus. Bet kokie samprotavimai, kad arbitražas neteisingai išsprendė ginčą ar neįvertino visų byloje pateiktų įrodymų ar aplinkybių, šioje situacijoje neturi reikšmės.⁸⁵

Kaip jau minėta, pagal Niujorko konvenciją atsisakyti pripažinti sprendimą galima tik vienu ar daugiau V straipsnyje nustatytų pagrindų; joks kitas pagrindas nepateisina atsisakymo. Retkarčiais teismai atsisako kitais pagrindais ir, galima įtarti, dažniausiai dėl vidaus politinių ar ekonominių priežasčių, tačiau tokie veiksmai nesuderinami su Konvencija ir kenkia jos, kaip nešališkos sistemos, skirtos tarptautiniam bendradarbiavimui administruojant teisingumą, vertei.⁸⁶

Jeigu teismas pagal Niujorko konvenciją atsisako pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, toks atsisakymas nepanaikina pirminio arbitražo sprendimo. Kitos valstybės teismas gali laikytis kitokio požiūrio ir leisti jį pripažinti. Žinoma, jeigu atsisakymo pagrindas yra susitarimo negaliojimas arba šiurkštus procesinis pažeidimas, tikėtina, kad visi teismai laikysis panašaus požiūrio; tačiau kai atsisakymas pagrįstas, tarkime, viešąja politika, skirtingų teismų požiūriai gali labai skirtis. Ši ypatybė pažymi pagrindinį skirtumą tarp padarinių, kylančių sėkmingai sprendimą užginčijus pagal *lex arbitri*, kai sprendimas panaikinamas ir tampa neįvykdomu visose valstybėse, ir padarinių, kylančių patenkinus prašymą atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą, kai tokio atsisakymo teisiniai padariniai apsiriboja teisės sistema, kurioje veikia teismas, priėmęs sprendimą nepripažinti ir nevykdyti arbitražo sprendimo.⁸⁷

Tam, kad ši sistema tinkamai veiktų, būtina, kad teismai *atsisakytų* pripažinti sprendimus, panaikintus pagal *lex arbitri* (tai numatyta Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkte). Tą patį galima pasakyti ir apie sprendimus, turinčius bet kuriuos kitus, V straipsnio 1 dalyje nustatytus trūkumus. Esminis Niujorko schemos elementas – palaikyti, kontroliuojant vietiniams teismams vykdymo stadijoje, arbitražo proceso teisingumą.⁸⁸

Taigi Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalyje pateiktas išsamus ir baigtinis atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimus pagrindų sąrašas. Pabrėžtina, kad straipsnyje įtvirtintas neimperatyvus nurodymas: „*gali būti atsisakyta pripažinti*“. Teoriškai tai leidžia teismams pripažinti užsienio arbitražo sprendimą net ir esant vienam iš nurodytų pagrindų.

⁸⁵ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.285.

⁸⁶ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.337.

⁸⁷ Ten pat. P.337.

⁸⁸ Ten pat. P.337.

3.2.1. I pagrindų grupė – įrodinėja prieštaraujanti pripažinimui šalis

Pripažinti arbitražo sprendimą gali būti atsisakyta kai to prašo šalis, prieš kurią tas sprendimas nukreiptas, tik tada, jei ši šalis pateikia tos vietos, kur prašoma pripažinti ir vykdyti, kompetentingoms valdžios institucijoms įrodymą, kad egzistuoja vienas ar daugiau Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalyje nurodytų pagrindų, t.y.:

„a) II straipsnyje nurodyto susitarimo pusės pagal joms taikomą įstatymą buvo kuriuo nors mastu neveiksnios arba šis susitarimas negalioja pagal įstatymą, kuriam pusės tą susitarimą subordinavo, o nesant tokio nurodymo – pagal tos šalies, kur buvo padarytas sprendimas, įstatymą, arba

b) pusei, prieš kurią padarytas sprendimas, nebuvo reikiamai pranešta apie arbitro paskyrimą ar apie arbitražo nagrinėjimą arba dėl kitų priežasčių ši pusė negalėjo pateikti savo pasiaiškinimų, arba

c) nurodytasis sprendimas buvo padarytas dėl ginčo, kurio nenumato arbitražinis susitarimas arba neapima arbitražinio susitarimo ar arbitražinės išlygos sutartyje sąlygos, arba tame sprendime yra nuostatų tokiais klausimais, kurių neapima arbitražinis susitarimas ar arbitražinė išlyga sutartyje; tačiau jeigu nuostatai tais klausimais, kuriuos apima arbitražinis susitarimas ar išlyga, gali būti atskirti nuo tų, kurių neapima šis susitarimas ar išlyga, tai ta arbitražo sprendimo dalis, kurioje yra nuostatai arbitražinio susitarimo ar arbitražinės išlygos sutartyje apimamais klausimais, gali būti pripažįstama ir vykdoma, arba

d) arbitražo institucijos sudėtis ar arbitražo procesas neatitiko pusių susitarimo arba, nesant tokio susitarimo, neatitiko tos šalies, kurioje vyko arbitražas, įstatymų, arba

e) sprendimas pusėms dar nebuvo galutinis arba jo vykdymą panaikino ar sustabdė tos šalies, kurioje jis buvo padarytas, arba tos šalies, kurios įstatymai taikomi, kompetentinga valdžios institucija.“⁸⁹

Šie atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindai perkelti ir į Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymą (40 straipsnio 1 dalis), ir į Švedijos arbitražo įstatymą (54 straipsnis).

Prancūzijoje situacija kiek kitokia. Prancūzijos naujajame civiliniame kodekse pagrindų, kuriais remiantis atsisakoma pripažinti užsienio arbitražo sprendimus, ratas sumažintas. Tiksliau, Prancūzijoje kompetentingas teismas (*Tribunal de Grande Instance*) atsisako pripažinti užsienio arbitražo sprendimą jau minėtu prieštaravimo tarptautinei viešajai tvarkai atveju. Daugiau jokių atsisakymo pagrindų nenumatoma. Viena vertus, tokios situacijos Niujorko konvencija nedraudžia. Svarbiausia, kad valstybės garantuotų Konvencijos nustatytą

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“//Valstybės žinios. 1995, Nr.10-208.

tarptautinį užsienio arbitražo sprendimų režimo standartą. Tai yra, nacionaliniai teisės aktai gali numatyti palankesnes sąlygas pripažinti užsienio arbitražo sprendimus nei Niujorko konvencija. Tai leidžia susiklostyti situacijai, kai sprendimas gali būti pripažintas net jeigu bylos aplinkybės atitinka Konvencijoje numatytus atsisakymo pagrindus. Toks leidimas numatytas Niujorko konvencijos VII straipsnyje, kurio paskirtis yra garantuoti, kad Konvencija neapsunkintų užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo tuo atveju, kai pagal nacionalinę teisę sąlygos tam yra palankesnės. Kita vertus, tokiu būdu gali būti formuojama nevienoda Niujorko konvencijos taikymo praktika, kartais priverčianti ieškoti teisingo Konvencijos aiškinimo.

Toliau pateikiama išsamesnė kiekvieno iš šių pagrindų analizė, daugiau dėmesio skiriant tiems atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimus pagrindams, kurie praktikoje sukelia daugiau diskusijų dėl vertinimo nevienareikšmiškumo.

1. Šalys buvo neveiksnios arba arbitražinis susitarimas negalioja.

Šiuo atveju, atsakovas – šalis, prieš kurią nukreiptas prašymas pripažinti užsienio arbitražo sprendimą – turi pateikti įrodymus, kad:

- a) arbitražinio susitarimo šalys buvo kuriuo nors mastu neveiksnios (t.y. buvo neveiksnios arba riboto veiksnumo), arba
- b) arbitražinis susitarimas negalioja. Arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas sprendžiamas atsižvelgiant į tokiam susitarimui taikytiną teisę. Susitarimas gali būti sudarytas vadovaujantis (i) konkrečios valstybės nacionalinės teisės nuostatomis, (ii) nacionalinės ir tarptautinės teisės nuostatomis arba (iii) *lex mercatoria*⁹⁰. Taigi, sprendžiamas arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą, teismui reikia vadovautis ne savo nacionaline teise, o remtis šalių pasirinktos teisės normomis.

Jeigu arbitražiniame susitarime ar vėliau šalys nesutarė dėl pačiam arbitražiniam susitarimui taikomos teisės, įrodinėjimas grindžiamas ir teismas vadovaujasi įstatymais tos valstybės, kur arbitražo sprendimas buvo priimtas.⁹¹

Lietuvoje užsienio valstybių asmenų veiksnumas turi būti nustatomas remiantis tarptautinės privatinės teisės normomis, įtvirtintomis Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (toliau – Civilinis kodeksas) I knygos II skyriuje⁹². Sprendžiant klausimą dėl Lietuvos asmens veiksnumo, be atitinkamų Civilinio kodekso normų, reikia vadovautis ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 2 ir 3 dalimis.

⁹⁰ Tai per ilgą laiką susiformavusi šalių – komercinių santykių dalyvių – praktika, apimanti tarptautinius papročius, unifikuotas taisykles, pavyzdinius įstatymus ir pan. *Lex mercatoria* negalima priskirti kokiai nors nacionalinei teisei, bet tai nėra ir tarptautinė teisė.

⁹¹ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.282.

⁹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

Sprendžiant klausimą dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo pagal Lietuvos teisę, reikia vadovautis Civiliniame kodekse nustatytais bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, o taip pat ir specialiaisiais reikalavimais, taikomais tik arbitražiniams susitarimams. Tokie reikalavimai nustatyti Komercinio arbitražo įstatymo 9 – 11 straipsniuose.

Arbitražinio susitarimo galiojimo klausimu savo poziciją išdėstė Švedijos Aukščiausiasis Teismas byloje *Kalle Bergander i Stockholm AB (Švedija) v. Planavergne S.A.(Prancūzija) (2003 m. rugsėjo 30 d., bylos Nr. Ö 3390-01)*⁹³ Šioje byloje buvo nagrinėjamas arbitražas, kurio šalys buvo prancūzų eksportuotojas ir švedų obuolių importuotojas, sprendimo pripažinimo ir vykdymo Švedijoje klausimas. Švedų importuotojas teigė, kad jis nesudarė jokio kontrakto su eksportuotoju. Jis nurodė, kad sutartį jis pasirašė su derybas vedusiu brokeriu, tačiau bet kokių atveju, sutartyje nebuvo numatyta arbitražinė išlyga. Importuotojas pažymėjo, jog sutartyje buvo numatyta tik nuoroda į tam tikras bendrąsias sąlygas, kurios, be kita ko, apėmė ir bendras arbitravimo taisykles, nustatytas tam tikros Prancūzijos institucijos. Aukščiausiasis teismas konstatavo, kad pardavėjui privalu parodyti, kad arbitražinis susitarimas buvo sudarytas, ir kad šis klausimas turi būti sprendžiamas vadovaujantis Prancūzijos teise. Tačiau, kai buvo nustatyta, jog arbitražinis susitarimas tarp eksportuotojo ir importuotojo vis tik buvo sudarytas, pirkėjui tapo privalu (jeigu jis norėjo užkirsti kelią sprendimo pripažinimui ir vykdymui) įrodyti, kad Prancūzijos arbitražo tribunolas (*Chambre Arbitrale Internationale*) neteisingai nusprendė, įpareigodamas šalis laikytis arbitražinio susitarimo. Tad įrodinėjimo našta, pirmiausiai teko šaliai, teigiančiai, kad arbitražinis susitarimas egzistavo. Bet arbitražo tribunolui savo sprendimu pažymėjus, kad toks susitarimas iš tikrųjų buvo, atsirado prezumpcija, kad arbitražo tribunolas buvo teisus, priimdamas tokį sprendimą. Tai lėmė, kad užsienio arbitražo sprendimo įgyvendinimo stadijoje įrodinėjimo našta teko šaliai, teigiančiai, kad arbitražo tribunolas priėmė neteisingą sprendimą.⁹⁴

Kiti trys pagrindai (V straipsnio 1 dalies b, c ir d punktai) susiję su procesiniais trūkumais. Nors Konvencija to aiškiai nenurodo, visuotinai šie pagrindai aiškinami kaip leidžiantys atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimus tik rimtų procesinių pažeidimų atveju.⁹⁵

⁹³ Danelius H. The Application of the New York Convention in Swedish Courts. Annex 1// http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/danelius_new_york_conv_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-19.

⁹⁴ Danelius H. The Application of the New York Convention in Swedish Courts// http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/danelius_new_york_conv_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-19. P.4.

⁹⁵ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.335.

2. Pagrindinių teisingo proceso principų pažeidimas

Kad būtų atsisakyta pripažinti užsienio arbitražo sprendimą šiuo pagrindu, reikia įrodyti, jog šaliai, kurios nenaudai priimtas arbitražo sprendimas, nebuvo tinkamai pranešta apie arbitro paskyrimą arba arbitražinį procesą ar jai kitaip nebuvo suteikta galimybė dalyvauti byloje. Tačiau teisingo proceso principai nebus pažeisti ir todėl negalima atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, kai šalis buvo tinkamai kviesta į arbitražą, tačiau neatvyko į ginčo nagrinėjimą ar apskritai nedalyvavo arbitraže. Tarptautinio komercinio arbitražo praktikoje šiandien yra pripažįstama arbitražo teisė priimti sprendimą šaliai nedalyvaujant (*ex parte* sprendimas). Taigi, kai arbitražas priėmė sprendimą nedalyvaujant kuriai nors iš šalių, tačiau nedalyvaujančiai šaliai buvo pranešta apie arbitražą, jo laiką ir vietą, sprendimas pagal Niujorko konvenciją, turi būti vykdomas.⁹⁶

Pažymėtina, kad svarbu nustatyti, kokią pranešimo tvarką nustatė arbitražinis susitarimas ar arbitražo procesui taikytina teisė. Būtina, kad pranešimo tvarka atitiktų sąžiningo proceso kriterijus bei, kad nebūtų pažeistas vienas iš pagrindinių sąžiningo proceso principų – teisės būti išklaustytu principas.⁹⁷

3. Jurisdikcijos viršijimas

Teismas gali atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, jeigu suinteresuota šalis įrodys, kad :

- a) arbitražo sprendimu išsprendžiamas ginčas, kurio šalys neketino perduoti ir neperdavė arbitražui; arba
- b) arbitražo sprendimu išsprendžiamas ginčas, kuris negalėjo būti perduotas arbitražui remiantis šalių sudaryto arbitražinio susitarimo sąlygomis; arba
- c) arbitražo sprendime išsprendžiami klausimai ar yra nutarimų, kuriais peržengiamos arbitražui pateikto ginčo dalyko ribos.⁹⁸

Tačiau šiame punkte numatoma išlyga, kad jeigu nuostatai tais klausimais, kuriuos apima arbitražinis susitarimas, gali būti atskirti nuo tų, kurių susitarimas neapima, tai ta arbitražo sprendimo dalis, kurioje yra nuostatai arbitražinio susitarimo apimamais klausimais, gali būti pripažįstama.

Arbitražo teismo jurisdikcija kyla iš šalių susitarimo. Iš to seka, kad arbitražas neturi kompetencijos klausimais, kurie yra už jam šalių suteiktą įgaliojimų apimtį, nors jurisdikcijos trūkumai gali būti pašalinti bet kurioje stadijoje šalių susitarimu. Arbitražo jurisdikcijos apribojimų laikymasis yra svarbiausias, kad jo vedamas procesas būtų laikomas teisėtu.

⁹⁶ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.282-283.

⁹⁷ 2000-12-21 Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga/http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26343; prisijungimo laikas: 2007-09-28.

⁹⁸ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995. P.283.

Visuotinai pripažįstama, kad arbitražo teismas gali nuspręsti dėl savo kompetencijos, tačiau su sąlyga, kad esant reikalui arbitražo sprendimą bus galima peržiūrėti kompetentingame teisme (kuriuo gali būti teismas, prižiūrintis *lex arbitri*, ar teismas, kuris sprendžia dėl pripažinimo ir vykdymo). Jeigu arbitražo teismas nusprendžia, kad jis turi jurisdikciją, nepatenkinta šalis gali ginčyti šį sprendimą tuose teismuose, nors ta teisė gali būti apribota įvairiais būdais. Pavyzdžiui, įstatymai gali reikalauti, kad pareiškimas teismui būtų teikiamas šalių susitarimu ar arbitražo teismo leidimu (pavyzdžiui, 1996 m. Jungtinės Karalystės arbitražo įstatymo 31 ir 32 straipsniai); arba gali būti numatyta, kad prieštaravimai dėl jurisdikcijos būtų keliami tik drauge su pareiškimu dėl galutinio sprendimo panaikinimo (pavyzdžiui, 1986 m. Nyderlandų arbitražo įstatymo 1502 straipsnio 4 dalis).⁹⁹

Arbitražo sprendimas gali būti neteisingas ginčo esmės klausimais, tačiau teismas, kurio funkcija yra pripažinti užsienio arbitražo sprendimus, šio klausimo nesvarsto, sprenddamas pripažinimo klausimą. Kitaip tariant, tai nėra kliūtis pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Tačiau kartais būna tokių situacijų, kai sunku griežtai atskirti ar buvo pažeista arbitražo procedūra, ar suklysta vertinant pačią ginčo esmę. Tą iliustruoja Svea apeliacinio teismo byla, kurios šalys buvo *American Pacific Corporation (JAV)* ir *Sydsvensk Produktutveckling AB in Bankruptcy (Švedija)* (2001 m. bylos Nr. Ö 45859-00).¹⁰⁰ Švedijos teismas sprendė Amerikos arbitražo sprendimo pripažinimo klausimą. Švedijos šalis skolininkė teigė, jog arbitrai sprenddami tam tikrus klausimus išėjo už savo jurisdikcijos ribų. Tačiau Svea apeliacinis teismas nustatė, kad faktas, ar tie klausimai buvo įtraukti ar ne į arbitražinį susitarimą, priklausė nuo interpretavimo kaip vertinti patį susitarimą. Kadangi toks interpretavimas priskirtinas pačio arbitražo sprendimo turinio vertinimui, šis klausimas apeliaciniame teisme nesvarstytinas. Tad šioje byloje buvo priimtas sprendimas pripažinti Amerikos arbitražo sprendimą Švedijoje.¹⁰¹

4. Procesiniai pažeidimai

Remiantis šiuo pagrindu, atsakovui tenka pareiga įrodyti, kad:

- a) arbitražo institucijos sudėtis neatitiko nustatytų reikalavimų (t.y. vienintelis ar keli arbitrai buvo paskirti pažeidžiant šalių susitarime ar arbitražo vietos įstatymuose numatytas nuostatas); arba

⁹⁹ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.289-290.

¹⁰⁰ Danelius H. The Application of the New York Convention in Swedish Courts. Annex 2// http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/danelius_new_york_conv_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-19.

¹⁰¹ Danelius H. The Application of the New York Convention in Swedish Courts// http://www.sccinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/danelius_new_york_conv_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-19. P.5.

- b) pats arbitražo procesas vyko pažeidžiant nustatytą tvarką. Šiuo atveju taip pat turima omenyje procesiniai pažeidimai, kurie pažeidžia sąžiningo proceso standartus.

Nuostatos dėl arbitražo institucijos formavimo ir dėl pačios jo proceso tvarkos numatomos šalių susitarime. Tuo atveju, kai šalys dėl to nesusitarė, klausimas sprendžiamas pagal įstatymus tos valstybės, kurioje vyko arbitražas. Paprastai susitarime numatomas nelyginis skiriamų arbitrų skaičius, dažniausiai vieno ar trijų. Kita alternatyva – susitarime gali būti numatyta, kad arbitražas vyks vadovaujantis vienu iš arbitražo taisyklių rinkinių, pagal kurio taisykles ir bus sprendžiamas šis klausimas.¹⁰² Pavyzdžiui, 1998 metų Tarptautinių prekybos rūmų arbitražo taisyklių 8 straipsnyje nurodoma, kad šalių ginčą sprendžia vienas arba trys arbitrai, tačiau šalims šio klausimo neaptarus, skiriamas vienas arbitras, nebent ginčo pobūdis reikalauja skirti tris arbitrus¹⁰³. Panašiai arbitrų skyrimo tvarką nustato ir UNCITRAL arbitražo taisyklių 6-8 straipsniai – atskiruose straipsniuose įtvirtinamos vieno ir trijų arbitrų skyrimo taisykles.¹⁰⁴

5. *Neįsiteisėjęs sprendimas*

Tai bene daugiausiai diskusijų keliantis atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindas. Skirtingus interpretavimus lemia ankstesniame skyriuje nagrinėta sprendimo galutinumo problema. Remiantis šiuo pagrindu, reikia įrodyti, kad:

- a) arbitražo sprendimas dar netapo šalims galutinis (privalomas, įpareigojantis); arba
- b) arbitražo sprendimo vykdymą panaikino ar sustabdė valstybės, kurioje jis buvo priimtas, arba tos šalies, kurios įstatymai buvo taikomi, kompetentinga institucija.

Turėtina omenyje, kad kai kuriose valstybėse galima skųsti priimtą arbitražo sprendimą apeliacine tvarka teismui arba yra nustatytos kitokios papildomos procedūros, būtinos tam, kad arbitražo sprendimas taptų galutinis.¹⁰⁵

Šiam pagrindui pabrėžti skirtas atskiras Niujorko konvencijos VI straipsnis. Jame atkreipiamas nacionalinio teismo, kuriam pateiktas prašymas pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, dėmesys į tai, kad jis gali atidėti pripažinimo klausimo svarstymą, jeigu mano esant tikslinga, tuo atveju, kai V straipsnio 1 dalies e punkte nurodytai kompetentingai valdžios institucijai yra paduotas prašymas panaikinti ar sustabdyti arbitražo sprendimo vykdymą.

¹⁰² Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.280.

¹⁰³ International Chamber of Commerce (ICC). Rules of arbitration // http://www.iccwbo.org/court/english/arbitration/pdf_documents/rules/rules_arb_english.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-19.

¹⁰⁴ 1976 - UNCITRAL Arbitration rules // <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules/arb-rules.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-10-19.

¹⁰⁵ 2000-12-21 Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga//http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26343; prisijungimo laikas: 2007-09-28.

Švedijos teismų praktikoje pasitaikę atvejai rodo, jog paprastai tokia situacija nėra priežastis nepripažinti ar atidėti sprendimą pripažinti užsienio arbitražo sprendimą Švedijoje. Natūralu, kad laimėjusioji šalis būna suinteresuota, jeigu jai tai aktualu, nedelsti su prašymu pripažinti užsienio arbitražo sprendimą Švedijoje. Tuo tarpu pralaimėjusioji gali mėginti ginčyti tokį sprendimą jo priėmimo valstybės teisme. Švedijos Aukščiausiasis Teismas mano, jog jeigu toks sprendimo ginčijimas būtų laikomas svaria priežastimi atidėti sprendimo dėl pripažinimo priėmimą, tuo būtų sukuriama galimybė pralaimėjusiajai šaliai manipuliuoti ir kliudyti arbitražo sprendimo įgyvendinimui. Teismas laikosi nuomonės, kad tik tuomet, kai pralaimėjusi šalis pateiktų svarius argumentus dėl arbitražo sprendimo užginčijimo jo priėmimo valstybės kompetentingoje institucijoje, galima būtų tikėtis Švedijos teismo sprendimo atidėti klausimo dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, išsprendimą.¹⁰⁶

Tokią poziciją patvirtina teismų praktikos pavyzdžiai. *Götaverken Arendal* byloje Švedijos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, jog tai, kad viena iš bylos šalių – Libijos kompanija – Prancūzijos teisme užginčijo Tarptautinių prekybos rūmų Prancūzijoje Švedijos laivų kompanijos naudai priimtą arbitražo sprendimą, nebuvo priežastis atidėti šio arbitražo sprendimo įgyvendinimą Švedijoje.¹⁰⁷ Kitoje byloje *SwemBalt Aktiebolag v. the Republic of Latvia (2002 m. spalio 29 d.)* Svea apeliacinis teismas priėmė sprendimą, kurį vėliau patvirtino ir Švedijos Aukščiausiasis teismas, pripažinti ir vykdyti Danijos arbitražo sprendimą, priimtą Švedijos kompanijos naudai, nepaisant to, kad Latvijos Respublika užginčijo arbitražo sprendimą Danijos teisme. Svea apeliacinis teismas vadovavosi tuo, jog buvo mažai tikėtina, kad Latvijos Respublikos prieštaravimai bus sėkmingi. Tad teismas laikėsi Švedijoje susiklosčiusios praktikos klausimą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo spręsti pragmatiškai, atmetant prieštaraujančios šalies įrodymus, kurie, teismo nuomone, nėra tiek reikšmingi, kad užsienio arbitražo sprendimas negalėtų būti pripažintas Švedijoje.¹⁰⁸

Prancūzijoje situacija sudėtingesnė. Prancūzijos naujojo civilinio kodekso 1502 straipsnyje, kuris skirtas užsienio arbitražo sprendimų pripažinimui ir vykdymui reglamentuoti, nėra tokio atsisakymo pagrindo, kuris įtvirtintas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkte (kaip jame nėra ir kitų V straipsnio 1 dalies pagrindų). Taigi tas faktas, kad arbitražo sprendimas buvo suspenduotas valstybėje, kurioje jis priimtas ar kurios teisė buvo taikyta, pats savaime nėra priežastis atsisakyti pripažinti tokį arbitražo sprendimą Prancūzijoje.¹⁰⁹ Čia verta

¹⁰⁶ Danelius H. The Application of the New York Convention in Swedish Courts// http://www.sceinstitute.se/upload/shared_files/artikelarkiv/danelius_new_york_conv_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-19. P.6-7.

¹⁰⁷ Ten pat. P.6.

¹⁰⁸ Ten pat. Annex 3.

¹⁰⁹ Freyer D.H., Gharavi H.G. Finality and Enforceability of Foreign Arbitral Awards: From “Double Exequatur” to the Enforcement of Annulled Awards: A Suggested Path to Uniformity Amidst Diversity// <http://www.salans.com/FileServer.aspx?oID=374&lID=0>; prisijungimo laikas: 2007-10-11. P.108.

pateikti taip vadinamos *Hilmarton* bylos pavyzdį, praktikoje dar vadinamos „Hilmarton košmaru“.

Hilmarton Ltd. (toliau – Hilmarton), anglų konsultacinė įmonė, sutarė konsultuoti Prancūzijos bendrovę Omnium de Traitement et de Valorisation (toliau – OTV) diegiant kanalizacijos sistemą Alžyre pagal vyriausybinę sutartį. Siekdama apmokėjimo už mokesčių balansą Hilmarton Ltd. inicijavo arbitražinį procesą pagal Tarptautinių prekybos rūmų Arbitražo taisykles Ženevoje. Arbitražo tribunolas priėmė sprendimą Hilmarton ieškinio netenkinti (pirmasis Arbitražo sprendimas). Hilmarton prašymu, Ženevos Kantono Teisingumo teismas (*Cour de Justice de Canton de Geneve*) kaip apeliacinis teismas panaikino šį sprendimą. Šveicarijos Federalinis Tribunolas (*Tribunal Federal Suisse*) – aukščiausias teismas Šveicarijoje patvirtino sprendimo panaikinimą. Prieš tai, kai Šveicarijos Federalinis Tribunolas priėmė sprendimą, bet jau po to, kai Ženevos apeliacinis teismas buvo panaikinęs arbitražo sprendimą, OTV paprašė pripažinti pirmąjį Arbitražo sprendimą Prancūzijoje. Paryžiaus pirmosios instancijos tribunolas (*Tribunal de Grande Instance de Paris*) prašymą patenkino. Paryžiaus apeliacinis teismas (*Cour d'Appel de Paris*) šį sprendimą paliko galioti. Tos pačios nuomonės laikėsi ir Prancūzijos Kasacinis teismas (*Cour de Cassation*), patvirtinęs apeliacinio teismo sprendimą.¹¹⁰

Tuo tarpu Šveicarijoje, atsižvelgiant į tai, kad pirmasis Arbitražo sprendimas Šveicarijos Federalinio Tribunolo buvo panaikintas, ginčas dar kartą buvo nagrinėtas arbitraže ir šįkart priimtas arbitražo sprendimas buvo Hilmarton naudai (antrasis Arbitražo sprendimas). Savo ruožtu Hilmarton kreipėsi su prašymu pripažinti Prancūzijoje Šveicarijos Federalinio Tribunolo sprendimą, kuriuo panaikinamas pirmasis Arbitražo sprendimas. Nantero pirmosios instancijos tribunolas (*Tribunal de Grande Instance de Nanterre*) prašymą patenkino. OTV šį sprendimą apskundė Versalio apeliaciniam teismui (*Cour d'Appel de Versailles*). Tuo pat metu Nantero pirmosios instancijos tribunolas pripažino vykdytinu antrąjį Arbitražo sprendimą. OTV šį sprendimą taip pat apskundė Versalio apeliaciniam teismui. Versalio apeliacinis teismas, nagrinėjęs abi apeliacijas kartu, patvirtino pirmojo Arbitražo sprendimo panaikinimo pripažinimą ir kartu patvirtino antrojo Arbitražo sprendimo pripažinimą. Tačiau Prancūzijos Kasacinis teismas šiuos du Versalio apeliacinio teismo sprendimus panaikino ir nusprendė, jog palikti galioti galima tik patį pirmąjį Prancūzijos teismo sprendimą, tai yra, Paryžiaus pirmosios instancijos tribunolo sprendimą pripažinti pirmąjį Arbitražo sprendimą.¹¹¹ Kasacinis teismas teigė, jog *res judicata* galią įgijo pirmasis sprendimas dėl pripažinimo, tad antrasis sprendimas

¹¹⁰ Freyer D.H., Gharavi H.G. Finality and Enforceability of Foreign Arbitral Awards: From “Double Exequatur” to the Enforcement of Annulled Awards: A Suggested Path to Uniformity Amidst Diversity// <http://www.salans.com/FileServer.aspx?oID=374&lID=0>; prisijungimo laikas: 2007-10-11. P.111.

¹¹¹ Ten pat. P.111-112.

tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko tik pagal kitą arbitražo sprendimą prieštarautų pirmajam, o tokia situacija pagal Prancūzijos teisę negalima.¹¹²

Šis Hilmarton bylos atvejis yra kraštutinis pavyzdys to, iki ko gali nuvesti konfliktai, (i) neatskiriami nuo dvigubos arbitražo sprendimų kontrolės (turima omenyje arbitražui taikytina teisė ir pripažinimo valstybės teisė), ir (ii) tarp nacionalinės įstatymų leidybos ir Niujorko konvencijos pripažinimo mechanizmo.¹¹³

Tačiau, toks atvejis Prancūzijos teismų praktikoje nevienintelis. 2007 metais Prancūzijos Kasacinis teismas laikėsi „Hilmarton taisyklės“ byloje *PT Putrabali Adyamulia v. Rena Holding* (2007 m. birželio 29 d. bylos Nr. 06-13.293 ir Nr.05-18.053).¹¹⁴ Šiuo atveju ginčas kilo tarp Indonezijos kompanijos PT Putrabali Adyamulia (toliau – Putrabali) ir Prancūzijos kompanijos Rena Holding (toliau – Rena), kai, sudužus laivui, buvo prarasti prieskoniai, kuriuos Putrabali pardavė kompanijai Rena. Arbitražas Londone 2001 m. balandį nusprendė, kad Rena turi teisę atsisakyti sumokėti už prarastas prekes. Anglijos teismas 2003 m. rugpjūtį panaikino tokį sprendimą ir kompanijai Rena priteisė sumokėti 163,086.04 eurus Putrabali. Tačiau Rena Holding kreipėsi į Paryžiaus pirmosios instancijos teismo (*Tribunal de Grande Instance de Paris*) pirmininką su prašymu pripažinti pirmąjį (2001 metų) arbitražo sprendimą. Kompanijos prašymas buvo patenkintas. Šį sprendimą patvirtino Paryžiaus apeliacinis teismas (*Cour d'Appel de Paris*) 2005 metais. 2007 metais Prancūzijos Kasacinis teismas (*Cour de Cassation*) pirmame iš dviejų sprendimų dar kartą patvirtino, kad, pagal Prancūzijos teisės aktus, nėra pagrindo nepripažinti arbitražo sprendimo, kurio vykdymas yra sustabdytas arbitražo vietos teismo. Tačiau Putrabali savo ruožtu prašė pripažinti antrąjį arbitražo sprendimą, kurį pripažinus pirmosios instancijos tribunole, Paryžiaus apeliaciniame teisme toks sprendimas buvo anuliuotas. Šiuo klausimu Prancūzijos Kasacinis teismas pasisakė antrame savo sprendime, laikydamasis Hilmarton byloje suformuotos praktikos. Teismo teigimu, sprendimai pripažinti pirmąjį ir antrąjį arbitražo sprendimus yra nesuderinami tarpusavyje, tačiau galioti turi būti paliktas pirmasis iš jų, kadangi antrasis jam, kaip turinčiam *res judicata* galią, prieštarauja.¹¹⁵

Iš pirmo žvilgsnio susipažinus su tokia Prancūzijos Kasacinio teismo praktika, galima padaryti šiek tiek skubotas išvadas: *res judicata* taisyklės Prancūzijos teisėje keistinos, o dar

¹¹² Haravon M. Enforcement of Annulled Foreign Arbitral Awards: The French Supreme Court Confirms The Hilmarton Trend//http://www.milbank.com/NR/rdonlyres/079DC674-A61C-43F4-800D-F9FA567988B4/0/0907_Enforcement_of_Annulled_Foreign_Arbitral_Awards.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-28. P.1.

¹¹³ Freyer D.H., Gharavi H.G. Finality and Enforceability of Foreign Arbitral Awards: From “Double Exequatur” to the Enforcement of Annulled Awards: A Suggested Path to Uniformity Amidst Diversity// <http://www.salans.com/FileServer.aspx?oID=374&lID=0>; prisijungimo laikas: 2007-10-11. P.112.

¹¹⁴ Haravon M. Enforcement of Annulled Foreign Arbitral Awards: The French Supreme Court Confirms The Hilmarton Trend//http://www.milbank.com/NR/rdonlyres/079DC674-A61C-43F4-800D-F9FA567988B4/0/0907_Enforcement_of_Annulled_Foreign_Arbitral_Awards.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-28. P.1.

¹¹⁵ Ten pat. P.2.

geriau būtų keisti tvarką, pagal kurią pripažįstami panaikinti arbitražo sprendimai. Tačiau Prancūzijos Kasacinis teismas laikosi tokios praktikos neatsitiktinai. Teismas laikosi požiūrio, kad užsienio arbitražo sprendimas nėra integruotas ir nepriklauso jo priėmimo valstybės teisei tvarkai. Tai yra savarankiškas tarptautinis sprendimas ir jo egzistavimas išlieka nepriklausomai nuo to, kad užsienio valstybėje jis buvo suspenduotas. Kitaip tariant, Prancūzijos teismų požiūriu toks arbitražo sprendimas yra tarptautinis ir nepriklausomas nuo pačio arbitražo *locus*. Vadovaujantis šiuo požiūriu du arbitražo sprendimai gali ko-egzistuoti. Tačiau kai vienas iš jų iš tarptautinio lygio perkeliamas į nacionalinį, ir tą patį norima padaryti su antruoju, pagal Prancūzijos teisės aktus, du prieštaraujantys vienas kitam Prancūzijos teismų sprendimai egzistuoti negali.¹¹⁶

Toks teisinis samprotavimas nėra nelogiškas. Iš tikrųjų, praktiniai sumetimai yra akivaizdūs. Prancūzų teismai tokia praktika siekia užkirsti kelią nepagarbiam arbitražo sprendimo traktavimui (tuo atveju kai teismai kitose valstybėse mėgintų iš naujo skirtingai vertinti arbitražo sprendimą ir jo anuliovimą). Visgi, sutinkama, kad tokia praktika nėra išeitis spręsti šią galimą problemą. Tačiau manoma, jog sprendimo reikia ieškoti ne keičiant teisinės sistemos mechanizmą, o ieškant pagalbos pačių arbitražo taisyklių tobulinime. Siektina, kad pačios valstybės išlaikytų kuo griežtesnį požiūrį į arbitražo sprendimų peržiūrėjimą ir stengtųsi panaikinti arbitražo sprendimus vadovaudamosi kuo siauresniais ir griežtesniais pagrindais.¹¹⁷

Lietuvoje tuo tarpu kiek kitaip žiūrima į teismo teisę atidėti klausimo išsprendimą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkte nurodytu pagrindu. Tai matyti iš teismų praktikos. Pavyzdžiu pateikiama „*Parekss banka*“ v. *UAB „Parex lizingas“* byla (2004 m. gruodžio 16 d., bylos Nr. 3k-7-552)¹¹⁸, kurioje, be kita ko, sprestas ir papildomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas.

AS „*Parekss banka*“ kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą su prašymu pripažinti ir vykdyti Lietuvoje Latvijos Respublikos Rygos tarptautinio trečiųjų teismo 2004 m. vasario 23 d. sprendimą priteisi iš atsakovo UAB „*Parex lizingas*“ įsiskolinimą. Tuo tikslu AS „*Parekss banka*“ prašė taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kitaip teismo sprendimo įvykdymas pasunkėtų arba taptų išvis neįmanomas. Lietuvos apeliacinis teismas 2004 m. birželio 30 d. nutartimi pareiškėjo AS „*Parekss banka*“ prašymą dėl papildomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atmetė, o dėl prašymo pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje užsienio

¹¹⁶ Haravon M. Enforcement of Annulled Foreign Arbitral Awards: The French Supreme Court Confirms The Hilmarton Trend//http://www.milbank.com/NR/rdonlyres/079DC674-A61C-43F4-800D-F9FA567988B4/0/0907_Enforcement_of_Annulled_Foreign_Arbitral_Awards.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-28. P.2-3.

¹¹⁷ Ten pat. P.5.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje „*Parekss banka*“ v. *UAB „Parex lizingas“*, Nr. 3k-7-552/2004. kat.124.

arbitražo sprendimą civilinę bylą sustabdė iki bus išspręsta civilinė byla pagal ieškovo UAB „Parex lizingas“ ieškinį atsakovui AS „Parekss banka“ ir kitiems dėl žalos atlyginimo, paskolos sutarties dalies pripažinimo negaliojančia ir sutarties nutraukimo pripažinimo negaliojančiu.¹¹⁹

AS „Parekss banka“ su kasaciniu skundu kreipėsi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. gruodžio 16 d. nutartimi Lietuvos apeliacinio teismo nutartį paliko galioti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad Konvencijos III straipsnyje įtvirtinta, jog prie Konvencijos prisijungusi valstybė pripažįsta užsienio arbitražų sprendimus ir juos vykdo pagal toje teritorijoje, kurioje prašoma sprendimą pripažinti ir leisti vykdyti, galiojančias procesines normas, t. y. nagrinėjama byla sprendžiama pagal Lietuvos nacionalinius civilinio proceso įstatymus. Ši taisyklė atitinka tarptautinėje praktikoje visuotinai pripažintą principą, kad teismo procesas vyksta pagal valstybės vietos proceso teisę (*lex fori*). Dėl to ir procesas nagrinėjamoje byloje dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje vyksta pagal galiojančio CPK nustatytą tvarką ta apimtimi, kiek proceso nereglamentuoja Konvencija (CPK 1 straipsnio 3 dalis).¹²⁰

Taigi, vadovaudamasis CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punktu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad, nustatius tiesioginį prejudicinį ryšį tarp bylų, nagrinėjama byla sustabdytina, nes jos negalima nagrinėti iki tol, kol bus išspręsta kita civilinė byla. Teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamai bylai sustabdyti egzistuoja pakankamas pagrindas, kol išnyks objektyvios aplinkybės, kliudančios civilinės bylos išsprendimui ir būsimo galutinio procesinio sprendimo byloje stabilumui. Taip pat, kolegija pažymėjo, kad galiojantis CPK yra procesines teisės normas kodifikuojantis teisės aktas, kurio normos turi būti taikomos ir aiškinamos sistemiškai. Pagal CPK 812 straipsnio 4 dalį byla dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo sustabdoma dviem atvejais: a) kai arbitražo sprendimas nėra įsiteisėjęs; b) kai nesuėję arbitražo sprendimo apskundimo terminai. Tačiau šis specialiųjų bylos sustabdymo atvejų sąrašas nėra baigtinis, nes *mutatis mutandis* turi būti taikomi kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti CPK 163 ir 164 straipsniuose nurodyti bendrieji bylos sustabdymo pagrindai. Todėl šios bylos atžvilgiu yra taikytinas vienas iš privalomųjų bylos sustabdymo pagrindų, numatytas CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkte, t. y. iki bus išspręsta kita civilinė byla. Teisėjų kolegija sprendžia, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo bylos nagrinėjimo ypatumai neeliminuoja CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkto taikymo, nes byla nagrinėjama pagal nacionalines civilinio proceso taisykles. Kadangi Konvencija nedraudžia bylos dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo sustabdymo ir nenumato kitokių

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje „Parekss banka“ v. UAB „Parex lizingas“, Nr. 3k-7-552/2004. kat.124.

¹²⁰ Ten pat.

taisyklių, byla sustabdyta pagrįstai, nes toks sustabdymas neprieštaruja Konvencijoje numatytiems valstybės įsipareigojimams.¹²¹

Apibendrinant šią pagrindų grupę, pažymėtina, kad Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalyje įtvirtinti atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindai perkelti į Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymą (40 straipsnio 1 ir 2 dalys) ir į Švedijos arbitražo įstatymą (54 ir 55 straipsniai). Tuo tarpu Prancūzijos naujajame civiliniame kodekse atsisakymo pagrindų ratas sumažintas – čia užsienio arbitražo sprendimą atsisakoma pripažinti prieštaravimo tarptautinei viešajai tvarkai atveju. Daugiau jokių atsisakymo pagrindų nenumatoma. Tai lemia skirtingą Niujorko konvencijos taikymą skirtingose valstybėse, ką patvirtina Prancūzijos teismų praktikos pavyzdžiai.

3.2.2. II pagrindų grupė – teismo taikoma ex officio

1. Arbitruotinumumas

Teismas savo iniciatyva nustatęs, kad ginčo dalykas yra nearbitruotinas (t.y. negali būti arbitražo nagrinėjimo dalyku) pagal teismo valstybės teisę, gali atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.

Pagal Niujorko konvenciją valstybė nėra įpareigotos pripažinti arbitražinius susitarimus (II straipsnio 1 dalis) arba pripažinti ir vykdyti sprendimus, priimtus pagal tokius arbitražinius susitarimus (V straipsnio 2 dalis), tais atvejais, kai valstybė mano, kad ginčo dalyko negalima spręsti arbitražu. Niujorko konvencija nenustato, kad tam tikri ginčai yra apskritai nearbitruotini. Jos nuostatomis tik ribojama taikymo sritis. Tai daroma pateikiant nuorodą į nacionalinių įstatymų, susijusių su arbitruotinumumu, nuostatas. Būtent nacionalinė teisė nustato, kurie ginčai gali būti arba kurie negali būti sprendžiami arbitražu.¹²²

Nacionaliniai įstatymai nustato labai įvairias ginčų, kurie yra nearbitruotini, kategorijas. Dažniausiai tai yra ginčai, patenkantys į šeimos teisės, baudžiamosios teisės, bankroto teisės sritis, ir ginčai, susiję su tam tikrais intelektinės nuosavybės teisės aspektais. Bendras principas, jungiantis šias kategorijas, yra svarba viešojo intereso, kuris reikalauja užtikrinti vienodą ir viešą teisės taikymą deramai įvertinant ir kitų asmenų, nei bylos šalys, interesus. Kitais žodžiais tariant, tik tie ginčai, kurie gali būti išspręsti kompromisu tarp šalių, gali būti sprendžiami arbitražu. Valstybių praktikoje pasireiškia tendencija išplėsti arbitruotinų ginčų kategorijas.¹²³

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje „Parekss banka“ v. UAB „Parex lizingas“, Nr. 3k-7-552/2004. kat.124.

¹²² Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.261.

¹²³ Ten pat. 261-262.

Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnis numato kokie ginčai negali būti perduoti arbitražui. Tai ginčai, kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių. Be to, arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė ar organizacija, jeigu tokiam susitarimui nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas.¹²⁴

Švedijos Arbitražo įstatyme nuostatos dėl ginčų, kurie negali būti sprendžiami arbitražu, įtvirtintos 6 straipsnyje. Vadovaujantis šiuos straipsniu, ginčai, kylantys tarp verslo subjektų ir vartotojų dėl prekių ar paslaugų tiekimo privatiems poreikiams, negali būti perduoti arbitražui. Tačiau čia padaroma išimtis nuomos santykiams, dėl kurių kilusius ginčus gali nagrinėti rentos tribunolas arba regioniniai nuomojamos nuosavybės tribunolai kaip arbitražinė institucija kiek tai neprieštarauja Švedijos Nekilnojamo turto kodekso nuostatomis. Tuo pačiu leidžiama arbitražu spręsti ginčus, kilusius tarp draudimo organizacijų ir polisų savininkų dėl draudimo susijusio su kolektyvinėmis sutartimis, bei kitus ginčus, kiek tai neprieštarauja Švedijos tarptautiniams įsipareigojimams.¹²⁵

Tuo tarpu Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1442 straipsnis numato galimybę arbitražu spręsti ginčus, kuriuos pačios šalys susitaria spręsti tokiu būdu. Ribojimas sprendžiamas kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į prieštaravimą Prancūzijos norminiams teisės aktams.¹²⁶

Nors pagal atitinkamą nacionalinį įstatymą ginčas yra arbitruotinas, ginčui Konvencijoje nustatytos procedūros gali būti netaikomos. Maždaug vienas trečdalis valstybių šalių, dalyvaujančių Niujorko konvencijoje, pasinaudojo numatyta I straipsnio 3 dalyje teise apriboti konvencijos taikymą ginčams, kylantiems iš santykių, kurie pagal tos valstybės įstatymus yra laikomi „komerciniais“. Tai paprastai pašalina ginčus, susijusius, pavyzdžiui, su darbo ir bankroto santykiais.¹²⁷

Taigi teismas gali atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, savo iniciatyva nustatęs, kad ginčas negalėjo būti sprendžiamas arbitražu vadovaujantis teismo valstybės teisės normomis. Valstybėse gali būti numatomos skirtingos nuostatos dėl ginčų arbitruotinumų, tačiau

¹²⁴ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas// Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.

¹²⁵ The Swedish Arbitration Act of 1999 (SFS 199:116)//

http://www.sccinstitute.com/upload/shared_files/lagar/lagen_1999_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-03.

¹²⁶ New Code of Civil Procedure//http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/nepcatext.htm; prisijungimo laikas: 2007-09-20.

¹²⁷ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002. P.262.

dažniausiai ribojimai nustatomi iš panašių teisinių santykių kylantiems ginčams (Lietuvoje ir Švedijoje). Be to, pastebima tendencija plėsti arbitruotinų ginčų kategorijas (Prancūzijoje).

2. Viešoji tvarka

Teismas *ex officio* gali nuspręsti atsisakyti pripažinti tokį užsienio arbitražo sprendimą, kuris, teismo nuomone, prieštarauja teismo valstybės viešajai tvarkai.

Lietuvoje teismo pareiga nepripažinti prieštaraujančio viešajai tvarkai užsienio arbitražo sprendimo įtvirtinta Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalyje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalgoje aiškino, kad sąvoka „viešoji tvarka“ dažniausiai suprantama kaip valstybės imperatyvių teisės normų visuma. Tačiau tokia viešosios tvarkos samprata reikštų nacionalinę viešąją tvarką. Atsižvelgdama į Niujorko konvencijos tarptautinį pobūdį bei tikslus, užsienio valstybių teismų praktika pripažįsta, kad Konvencijoje vartojama sąvoka „viešoji tvarka“ turi būti aiškinama siauriau nei nacionalinė viešoji tvarka ir turi apimti tik tarptautinę viešąją tvarką, t. y. tarptautinėje praktikoje priimtus imperatyvius standartus. Užsienio teismų praktikos analizė rodo, kad viešosios tvarkos pažeidimu pripažįstami atvejai, kai nustatoma, jog: užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų konstitucijos įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams bei moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu; arbitražo sprendimas įpareigoja šalį pažeisti teisės normas ar nevykdyti teismo sprendimo; arbitražo sprendimas ar arbitražinis susitarimas išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu; pažeisti sąžiningo proceso principai (pvz., *audiatur et altera pars*); nustatomas arbitrų šališkumas ar priklausomumas; arbitražo sprendimas grindžiamas suklastotais įrodymais ir kt.¹²⁸

Vadinasi, ne bet koks prieštaravimas imperatyvioms Lietuvos Respublikos teisės normoms gali būti pakankamas pagrindas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Pavyzdžiui, vien aplinkybė, kad bylą nagrinėjo ir užsienio arbitražo sprendimą priėmė lyginis arbitrų skaičius (t. y. nesilaikyta Lietuvos Respublikos komercinio įstatymo 13 str. 3 d. reikalavimo) nebus pakankamas pagrindas pripažinti esant viešosios tvarkos pažeidimą. Kaip matyti, pernelyg griežtų viešosios tvarkos kriterijų taikymas neatitiktų Niujorko konvencijos dvasios bei jos taikymo tarptautinės praktikos.¹²⁹

Visgi, Lietuvos teismų praktikoje yra atvejų, kuomet užsienio arbitražo sprendimai buvo nepripažįstami remiantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies B punktu. Lietuvos

¹²⁸ 2000-12-21 Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga/http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26343; prisijungimo laikas: 2007-09-28.

¹²⁹ 2000-12-21 Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga/http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=26343; prisijungimo laikas: 2007-09-28.

Aukščiausiasis Teismas 2002 m. sausio 21 d. nutartimi nepripažino Rusijos Federacijos tarptautinio komercinio arbitražo prie Rusijos Federacijos pramonės ir prekybos rūmų pirmininko 2001 m. birželio 19 d. nutarimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, motyvuodamas tuo, jog nutarimas prieštarauja viešajai tvarkai.¹³⁰ Teismas nurodė, jog, atsižvelgdamas į tai, kad Niujorko konvencija nedetalizuoja viešosios tvarkos sąvokos ir šio pagrindo taikymo kriterijų, sprenddamas, ar prašomas pripažinti arbitražo sprendimas dėl ieškinio užtikrinimo priemonių taikymo neprieštarauja viešajai tvarkai, jis vertino ieškinio užtikrinimo priemonių pobūdį, jų taikymo pasekmes bei tikslus, taip pat nacionalinio ir užsienio teismų ieškinio užtikrinimo priemonių taikymo arbitraže ir Konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkto taikymo bei aiškinimo praktiką. Teismas konstatavo, kad nutarimo dėl atsakovo turto areštavimo pripažinimas lemtų atsakovo veiklos vykdymo sustabdymą. Tai galėtų sukelti neigiamas tiek socialines, tiek ekonomines pasekmes ne tik atsakovui, bet ir daugeliui Kėdainių rajono įmonių bei gyventojų, kadangi atsakovas yra didžiausia Kėdainių rajono gamybinė įmonė tiek parduodamos produkcijos kiekiu, tiek darbuotojų skaičiumi, o įmonės mokami mokesčiai sudaro apie 30 proc. Kėdainių rajono biudžeto pajamų. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad tokios arbitražo pirmininko nutarimu taikytinos ieškinio užtikrinimo priemonės neproporcingos jų taikymu siekiamiems tikslams, pažeidžia LR Konstitucijoje ir CK 1.5 str. įtvirtiną teisingumo bei CK 1.2 str. įtvirtintus lygiateisiškumo bei proporcingumo principus, ir prieštarauja viešajai tvarkai.¹³¹

Toks platus viešosios tvarkos supratimas prieštarauja ne tik Niujorko konvencijos paskirčiai, bet ir šios konvencijos aiškinimo ir taikymo tarptautinei praktikai. Suprantant viešąją tvarką taip, kaip ją išaiškino Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje, praktiškai galima atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, priimtą prieš kiekvieną Lietuvos stambesnę įmonę, motyvuojant, jog kils neigiami padariniai pačiai įmonei, rajonui ar miestui, kuriame ta įmonė veikia. Tačiau vėlesnėje savo praktikoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sąvoką „viešoji tvarka“ aiškina daug siauriau, orientuodamasis į tarptautinę Niujorko konvencijos taikymo praktiką.¹³² Pavyzdžiui, 2004 m. lapkričio 17 d. nutartyje civilinėje byloje *A. Vaičio individuali įmonė v. K. Czarniecki firma „Schwarz“* Teismas pasisakė, kad „sąvoka „viešoji tvarka“ tarptautinio arbitražo doktrinoje ir praktikoje aiškinama kaip tarptautinė viešoji tvarka, apimanti fundamentalius sąžiningo proceso principus, taip pat imperatyvias teisės normas, įtvirtinančias pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus“.¹³³ Tokios viešosios tvarkos aiškinimo

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje „*Apaptit Fertilizers S. A.*“ v. *AB „Lifosa“*, Nr. 3K-3-145/2002, kat.124.

¹³¹ Ten pat.

¹³² Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.29.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. Vaičio individuali įmonė v. K. Czarniecki firma „Schwarz“*, Nr. 3K-3-612/2004, kat.124.

pozicijos Teismas laikėsi ir 2006 m. kovo 7 d. nutartyje, sprenddamas klausimą, ar neprotingai didelės palūkanos turi būti vertinamos kaip viešosios tvarkos pažeidimas.¹³⁴

Tad galima pastebėti, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika atitinka pastaruoju metu matomas daugelio valstybių teismų praktikos tendencijas, – teismai vis labiau liberalizuoja užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą ir aiškina Niujorko konvenciją arbitražo naudai.¹³⁵

Švedijos Arbitražo įstatymo 55 straipsnis taip pat numato teismo pareigą atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, kai „*šis yra neabejotinai nesuderinamas su fundamentaliais Švedijos teisės sistemos principais*“¹³⁶. Taip įtvirtinamas reikalavimas užsienio arbitražo sprendimui neprieštarauti viešajai tvarkai. Švedijoje taip pat laikomasi pozicijos neaiškinti viešosios tvarkos sąvokos plečiamai. Pavyzdžiui, 2004 m. lapkričio 8 d. sprendime (*Advokatfirman Lennart Hane Aktiebolaget v. Wesslin, bylos Nr. T 5112-03*) Svea apeliacinis teismas pabrėžė, kad šią sąvoką reikia interpretuoti siaurai, sprenddamas klausimą, ar mokesčių už advokato kontoros paslaugas sumažinimas pažeidžia Švedijos viešosios tvarkos sąlygą.¹³⁷

Prancūzijoje, kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, prašomas pripažinti užsienio arbitražo sprendimas neturi prieštarauti *tarptautinei* viešajai tvarkai (*ordre public International*). Galima daryti išvadą, kad nepaisant to, jog sprendimas prieštarauja Prancūzijos viešajai tvarkai, jis gali būti pripažintas, jeigu bus nustatyta, kad jis nepažeidžia tarptautinės viešosios tvarkos. Autorių A. Sheppard ir C. Chance manymu, užsienio arbitražo sprendimo neprieštaravimas tarptautinei viešajai tvarkai iš esmės reiškia jo neprieštaravimą nacionalinei viešajai tvarkai toje srityje, kurią liečia užsienio arbitražo sprendimas. Autoriai pabrėžia, kad šios sąvokos (*ordre public international*) nereikia maišyti su „transnacionalinės“ (daugiašalės) viešosios tvarkos sąvoka, kuri yra „viršnacionalinė“ (*supra-national*) ir daug platesnė. Pavyzdžiui, daugiašalės viešosios tvarkos sąlygą taiko Italijos ir Šveicarijos teismai. Tačiau Paryžiaus apeliacinis teismas byloje *Fougerolle v Procofrance* išreiškė skeptišką požiūrį į tokį platų viešosios tvarkos suvokimą, nors ir pažymėjo, kad tam tikra veikla, tokia kaip korupcija pažeidžia tiek Prancūzijos, tiek ir tarptautinę viešąją tvarką.¹³⁸

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje „*Duke Investment Limited*“ v. *Rusijos Federacijos Kaliningrado sritis*, Nr. 3K-3-179/2006, kat.130.3.2.

¹³⁵ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.29.

¹³⁶ The Swedish Arbitration Act of 1999 (SFS 199:116)//

http://www.sccinstitute.com/_upload/shared_files/lagar/lagen_1999_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-03.

¹³⁷ Alford R. ITA Monthly Report

//<http://www.kluwerarbitration.com/arbitration/Newsletter.aspx?month=february2005>; prisijungimo laikas: 2007-10-30.

¹³⁸ Sheppard A., Chance C. Public Policy and the Enforcement of Arbitral Awards: Should there be a Global Standart?//http://www.transnational-dispute-management.com/samples/freearticles/tv1-1-article_67.htm; prisijungimo laikas: 2007-11-14.

Taigi Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalis numato du itin svarbius pagrindus – ginčo arbitruotinumą ir atitikimą viešajai tvarkai – kurių buvimu teismas privalo įsitikinti *ex officio*, nepriklausomai nuo to, ar atsakovas juos įrodinėja pats. Valstybėse gali būti numatomos skirtingos nuostatos dėl ginčų arbitruotinumo, tačiau dažniausiai ribojimai nustatomi iš panašių teisinių santykių kylantiems ginčams (Lietuvoje ir Švedijoje). Be to, pastebima tendencija plėsti arbitruotinų ginčų kategorijas (Prancūzijoje). Viešoji tvarka dažniausiai suprantama kaip valstybės imperatyvių normų visuma. Tačiau vertinant ar konkretaus arbitražo sprendimo pripažinimas joms prieštarauja, laikomasi tendencijos tokį prieštaravimą aiškinti siaurai. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos, ir Švedijos bei Prancūzijos teismai (atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijoje jau ir taip pasirenkama siauresnė tarptautinės viešosios tvarkos sąvoka).

Teismų praktikos pavyzdžiai atskleidžia, kad, nors Niujorko konvencija ir sukuria veiksmingą užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo mechanizmą, visgi yra keletas probleminių atsisakymo pagrindų, kuriais remdamiesi nacionaliniai teismai kuria nevienodą Konvencijos taikymo praktiką. Tokiu pirmiausiai laikytinas Konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkte įtvirtintas atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindas. Taip pat svarbus yra atsisakymo pripažinti pagrindas viešosios tvarkos pažeidimo atveju. Tačiau Lietuvoje, Švedijoje ir Prancūzijoje laikomasi tendencijos viešosios tvarkos sąvoką aiškinti siaurai (atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijoje jau ir taip pasirenkama siauresnė tarptautinės viešosios tvarkos sąvoka) siekiant atitikti Niujorko konvencijos dvasią ir užtikrinti veiksmingą pripažinimo mechanizmo veikimą.

IŠVADOS

1. Sprendžiant, kas yra *arbitražo sprendimai* pagal Niujorko konvenciją, vadovaujamosi Konvencijoje pateiktu apibrėžimu, apimančiu ne tiktai arbitražų sprendimus, priimtus kiekvienai atskirai bylai paskirtų arbitrų, bet taip pat ir nuolatinių arbitražo institucijų, į kurias pusės kreipėsi, padarytus sprendimus. *Užsienio* arbitražo sprendimu šios konvencijos prasme laikomas arbitražo sprendimas, padarytas kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma tokį sprendimą pripažinti. Tokiu taip pat pripažįstamas ir arbitražo sprendimas, kuris nelaikomas vidaus sprendimu valstybėje, kurioje jį prašoma pripažinti. Užsienio arbitražo sprendimo *pripažinimas* – tai tokios pat teisinės galios, kokią turi Lietuvos teritorijoje priimti arbitražo sprendimai, suteikimas užsienyje priimtam arbitražo sprendimui.

2. Arbitražai priima ne tik galutinius, bet ir tarpinius sprendimus, kuriais sprendžiami tokie klausimai kaip jurisdikcija, priimtinumas, taikytina teisė, laikinosios apsaugos priemonės ir kt. Iškilus klausimui, ar pagal Niujorko konvenciją reikia pripažinti tik galutinius, ar ir tarpinius arbitražų sprendimus, išskiriamos dvi pozicijos: (i) pripažįstami tik galutiniai arbitražo sprendimai, į kurių sąvoką tarpiniai sprendimai neįeina; (ii) Konvencija aiškinama plečiamai ir ja vadovaujantis pripažįstami ir tarpiniai arbitražų priimami sprendimai. Užtikrinant vieningą Niujorko konvencijos aiškinimo ir taikymo praktiką, Lietuvoje, Švedijoje ir Prancūzijoje vadovaujamosi pastaruoju požiūriu.

3. Niujorko konvencija yra pagrindinis ir svarbiausias teisės aktas, tarptautiniu mastu reguliuojantis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą. Užtikrinant vieningą Konvencijos taikymą ir aiškinimą labai svarbu, kad nacionaliniai teisės aktai įtvirtintų Konvencijai harmoningą pripažinimo tvarką. Ne mažiau reikšmingas teismų vaidmuo, nes tam tikrais atvejais turėdami galimybę interpretuoti Konvencijos nuostatas dėl atsisakymo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus, teismai formuoja ne visuomet vieningą Konvencijos taikymo praktiką.

4. Siekiant sumažinti arbitražo vietos pasirinkimo svarbą arbitražų sprendimų pripažinimui užsienyje, tikslinga suvienodinti nacionalinius teisės aktus, skirtus komercinio arbitražo reglamentavimui. Lietuva ir Švedija, skirtingai nei Prancūzija, į savo nacionalinius teisės aktus perkėlė UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatas dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo, kurios buvo parengtos vadovaujantis Niujorko konvencija, tokiu būdu prisidėdamos prie skirtumų mažinimo. Tačiau specifinis reglamentavimas Prancūzijoje rodo, kad ne visose valstybėse nacionaliniai teisės aktai šiuo klausimu yra suvienodinti, o tai turi neigiamos įtakos vieningam Niujorko konvencijos aiškinimui ir taikymui.

5. Arbitražo sprendimo pripažinimo procedūra nustatoma pripažįstančiojo teismo valstybės nacionalinėmis procesinėmis teisės normomis. Lietuvoje ir Švedijoje ji nustatyta

panaši – šalis, prašanti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, turi kreiptis į atitinkamą apeliacinį teismą (Lietuvos apeliacinį teismą ar *Svea hovrätt*), kurio sprendimą galima apskūsti Aukščiausiajam teismui vadovaujantis bendromis proceso taisyklėmis. Tuo tarpu Prancūzijoje ši tvarka kiek kitokia – teritorinio teisingumo principu kreipiamasi į pirmosios instancijos teismo (*Tribunal de Grande Instance*) pirmininką, o apskūsti jo sprendimą galima tik konkrečiais, Prancūzijos Civilinio proceso kodekse įtvirtintais atvejais.

6. Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtintas išsamus ir baigtinis atsisakymo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus sąrašas. Priklausomai nuo to, kas gali imtis iniciatyvos reikalauti atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą ir kam priklauso įrodinėjimo našta, šie pagrindai skirstomi į dvi grupes: pagrindai, taikomi tik tada, kai to reikalauja arbitražo šalis, kurios nenaudai priimtas sprendimas, ir pagrindai, teismo tikrinami *ex officio*. Pabrėžtina, kad straipsnyje įtvirtintas neimperatyvus nurodymas: „gali būti atsisakyta pripažinti“. Teoriškai tai leidžia teismams pripažinti užsienio arbitražo sprendimą net ir esant vienam iš nurodytų pagrindų.

7. Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtinti atsisakymo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus pagrindai perkelti į Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymą (40 straipsnio 1 ir 2 dalys) ir į Švedijos arbitražo įstatymą (54 ir 55 straipsniai). Tuo tarpu Prancūzijos naujajame civiliniame kodekse atsisakymo pagrindų ratas sumažintas – čia užsienio arbitražo sprendimą atsisakoma pripažinti prieštaravimo tarptautinei viešajai tvarkai atveju. Daugiau jokių atsisakymo pagrindų nenumatoma. Konstatuotina, kad vieningam Konvencijos taikymui geriau pasitarnauja konkrečių pagrindų įtvirtinimas.

8. Teismų praktikos pavyzdžiai atskleidžia, kad yra keletas probleminių Niujorko konvencijos nuostatų, kuriomis remdamiesi nacionaliniai teismai kuria nevienodą Konvencijos taikymo praktiką. Tokiomis pirmiausiai laikytinos Konvencijos III straipsnio ir V straipsnio 1 dalies e punkto nuostatos, kurios įtvirtina atsisakymo pripažinti pagrindą esant neįsiteisėjusiam užsienio arbitražo sprendimui. Taip pat svarbus atsisakymo pripažinti pagrindas yra viešosios tvarkos pažeidimo atveju. Manytina, kad tendencija Lietuvoje, Švedijoje ir Prancūzijoje viešosios tvarkos sąvoką aiškinti siaurai (atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijoje jau ir taip pasirenkama siauresnė tarptautinės viešosios tvarkos sąvoka) atitinka Niujorko konvencijos dvasią ir užtikrina veiksmingą pripažinimo mechanizmo veikimą.

9. Apibendrinant aukščiau išdėstytas išvadas, o ypač atkreipus dėmesį į išvadas Nr.7 ir Nr.8, galima konstatuoti, jog darbo pradžioje iškelta hipotezė, jog pripažįstant užsienio arbitražų sprendimus pagal 1958 m. Niujorko konvenciją dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, ši konvencija pasirinktose valstybėse ne visuomet vieningai taikoma ir aiškinama, pasitvirtino. Įvertinus Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkte įtvirtinto pagrindo

atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, jeigu šalims jis dar nebuvo galutinis, nevieningą taikymą, matyti, jog būtų naudinga ieškoti būdų, kaip pašalinti kliūtis vienodos tarptautinės praktikos formavimui. Manytina, kad pačioje Niujorko konvencijoje reikėtų tiksliai apibrėžti terminą „*binding*“ (angl.k. „privalomas, įpareigojantis“, lietuviškame Konvencijos tekste verčiamas kaip „galutinis“) arba pakeisti jį sąvoka, kuri nebūtų daugiareikšmė.

REKOMENDACIJOS, PASIŪLYMAI ĮSTATYMŲ LEIDĖJUI IR TEISĖS MOKSLUI

1. Siūlytina atkreipti dėmesį į termino „galutinis sprendimas“ vartojimą Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimu ratifikuotos 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tekste. Lietuviškame Konvencijos variante angliškas terminas „*binding*“ (liet.k. – „privalomas, įpareigojantis“) V straipsnio 1 dalies e punkte verčiamas lietuvišku terminu „*galutinis*“, nepaisant sąmoningo Niujorko konvencijos kūrėjų siekio ir pasirinkimo įtvirtinti visai kitokią reikšmę turintį terminą „*privalomas*“ (angl. k. – *binding*). Netikslų Konvencijos vertimą į lietuvių kalbą tikslinga atitaisyti vietoje termino „*galutinis*“ (angl.k. – *final*) nurodant angliškąjį Konvencijos variantą atitinkantį terminą „privalomas“.
2. Atkreiptinas dėmesys, kad teisės mokslininkai jau diskutuoja apie tarptautinės apeliacinės arbitražo institucijos įkūrimo galimybę. Tokia institucija turėtų išimtinę jurisdikciją peržiūrėti arbitražų sprendimus, kurių vykdymas yra sustabdytas ar atidėtas, tokiu būdu užtikrindama vieningą atitinkamų Niujorko konvencijos nuostatų aiškinimą bei taikymą. Todėl siūlytina ir Lietuvoje pradėti diskusijas dėl tokios institucijos įsteigimo galimybės, būtinumo bei teisinio įtvirtinimo.

NAUDOTOS LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Norminiai teisės aktai

1.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas//Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961.
4. Vilniaus komercinio arbitražo teismo Arbitražo procedūros reglamentas//Valstybės žinios. 1997, Nr. 21-526.

1.2. Užsienio šalių teisės aktai

5. New Code of Civil Procedure//
http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpcatext.htm; prisijungimo laikas: 2007-09-20.
6. The Swedish Arbitration Act of 1999 (SFS 199:116)//
http://www.sccinstitute.com/_upload/shared_files/lagar/lagen_1999_eng.pdf;
prisijungimo laikas: 2007-09-03.

1.3. Tarptautinės sutartys

7. Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I-760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“//Valstybės žinios. 1995, Nr.10-208.
8. Convention On The Execution Of Foreign Arbitral Awards (Geneva, 1927)//
http://interarb.com/vl/g_co1927; prisijungimo laikas: 2007-09-09.
9. International Chamber of Commerce (ICC). Rules of arbitration //
http://www.iccwbo.org/court/english/arbitration/pdf_documents/rules/rules_arb_english.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-19.
10. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration//
http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf;
prisijungimo laikas: 2007-09-09.
11. 1976 - UNCITRAL Arbitration rules//
<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules/arb-rules.pdf>; prisijungimo laikas: 2007-10-19.
12. United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958)

<http://www.jus.uio.no/lm/un.arbitration.recognition.and.enforcement.convention.new.york.1958/doc.html#17>; prisijungimo laikas: 2007-08-24.

2. Teismų praktika

13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje „*Parekss banka*“ v. *UAB „Parex lizingas“*, Nr. 3k-7-552/2004, kat.124.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje „*Apaptit Fertilizers S. A.*“ v. *AB „Lifosa“*, Nr. 3K-3-145/2002, kat.124.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. Vaičio individuali įmonė* v. *K. Czarniecki firma „Schwarz“*, Nr. 3K-3-612/2004, kat.124.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje „*Duke Investment Limited*“ v. *Rusijos Federacijos Kaliningrado sritis*, Nr. 3K-3-179/2006, kat.130.3.2.
17. 2000-12-21 Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga//Teismų praktika. 2001, Nr.14.
18. Prancūzijos Kasacinio teismo 2007 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *PT Putrabali Adyamulia v. Rena Holding*, Nr. 06-13.293 ir Nr.05-18.053.
19. Svea apeliacinio teismo 2001 m. sprendimas byloje *American Pacific Corporation v Sydsvensk Produktutveckling AB in Bankruptcy*, Nr. Ö 45859-00.
20. Svea apeliacinio teismo 2002 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *SwemBalt Aktiebolag v. the Republic of Latvia*.
21. Svea apeliacinio teismo 2004 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Advokatfirman Lennart Hane Aktiebolaget v. Wesslin*, Nr. T 5112-03.
22. Švedijos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje *Kalle Bergander i Stockholm AB v. Planavergne S.A.*, Nr. Ö 3390-01.

3. Specialioji literatūra ir publikacijos

23. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002.
24. Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000.

25. van den Berg A.J. International Arbitration and National Courts: the Never Ending Story. ICC International Arbitration Conference. The Hague-London-New York: Kluwer Law International, 2000.
26. Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002.
27. Danelius H. The Application of the New York Convention in Swedish Courts. Annex 1// http://www.sccinstitute.se/_upload/shared_files/artikelarkiv/danelius_new_york_conv_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-19.
28. Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. Vilnius: Justitia, 1995.
29. Freyer D.H., Gharavi H.G. Finality and Enforceability of Foreign Arbitral Awards: From “Double Exequatur” to the Enforcement of Annulled Awards: A Suggested Path to Uniformity Amidst Diversity//ICSID Foreign Investment Law Journal. 1998, Nr.13.
30. Haravon M. Enforcement of Annulled Foreign Arbitral Awards: The French Supreme Court Confirms The Hilmarton Trend//Mealey’s International Arbitration Report. 2007, Nr.22(9).
31. Hertzfeld J.M. Enforcement of Foreign Arbitral Awards: The International Framework// http://www.sccinstitute.se/_upload/shared_files/artikelarkiv/runeland_17_sept_eng.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-09.
32. Horn N., Kroll S. Arbitrating Foreign Investment Disputes. The Hague: Kluwer Law International, 2004.
33. Lamm C. B., Spoorenberg F. The Enforcement of Foreign Arbitral Awards Under the New York Convention, Recent Developments//International Arbitration Law Review. 2002, Nr.5(5).
34. Makaraitytė G. Alternatyvus ginčo nagrinėjimo būdas – arbitražas//Juristas. 2004, Nr.12.
35. Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006, Nr.2(60).
36. Moffitt M.L., Bordone R.C. The Handbook of Dispute Resolution. San Francisko: Jossey Bass A Wiley Imprint, 2005.
37. Sheppard A., Chance C. Public Policy and the Enforcement of Arbitral Awards: Should there be a Global Standart?//http://www.transnational-dispute-management.com/samples/freearticles/tv1-1-article_67.htm; prisijungimo laikas: 2007-11-14.
38. Streeter P.A. Arbitration in Lithuanian Commercial Agreements: Establishment and Development//Teisės apžvalga. 2000, Nr.4.
39. Šatas J. Arbitražas tarptautinėje praktikoje. Kaunas: Technologija, 1998.

40. Šatas J. Vilniaus tarptautinis komercinis arbitražas: veiklos pradžia//Justitia. 1996, Nr.5.
41. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006.
42. Verslo partnerius taikys nauja arbitražo institucija//Juristas. 2003, Nr.2(10).
43. Сергеева И.В. Арбитражный суд. Москва - Санкт Петербург - Нижний Новгород – Воронеж - Ростов на Дону – Екатеринбург – Самара – Новосибирск – Киев – Харьков – Минск: Питер, 2005.

5. Kita medžiaga

44. Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Memorandumas dėl užsienio arbitražų ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje//[http://www.lawin.lt/lt/docs.UlistM](http://www.lawin.lt/lt/docs/UlistM); prisijungimo laikas: 2007-10-14.
45. Alford R. ITA Monthly Report
//<http://www.kluwerarbitration.com/arbitration/Newsletter.aspx?month=february2005>;
prisijungimo laikas: 2007-10-30.

6. Interneto svetainės

46. www.apeliacinis.lt
47. www.arbitrazas.lt
48. www.dom.se
49. www.iccwbo.org
50. www.interarb.com
51. www.kluwerarbitration.com
52. www.lat.lt
53. www.tgi-paris.justice.fr

SANTRAUKA

UŽSIENIO ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMAS

***Pagrindinės sąvokos:** arbitražas, užsienio arbitražo sprendimas, pripažinimas, Niujorko konvencija, UNCITRAL, įstatymas, taikymas, pripažinimo tvarka, nepripažinimo pagrindai.*

Santraukos turinys

Tarptautinio arbitražo atveju susiduriama su arbitražo sprendimo pripažinimo procedūra ne jo priėmimo valstybėje. Svarbiausias tarptautinis instrumentas, reglamentuojantis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo tvarką, yra 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo.

Pagal 1958 m. Niujorko konvenciją funkcija pripažinti užsienio arbitražų sprendimus valstybėse paprastai priskiriama konkrečiam nacionaliniam teismui arba teismams. Pripažinimo klausimas sprendžiamas vadovaujantis Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtintais atsisakymo pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pagrindais.

Siekiant efektyvaus ir vieningo pripažinimo mechanizmo veikimo, stengiamasi vienodinti nacionalines teisės normas Susitariančiose šalyse. Prie šio siekio svarbia dalimi prisidėjo 1985 metais Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) priimtas Tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinis įstatymas, kurio paskirtis – būti orientyru valstybėms priimant nacionalinius aktus šiuo klausimu. Jame, be kita ko, integruotos ir nuostatos dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo, parengtos vadovaujantis Niujorko konvencija.

Ne mažiau svarbus ir vieningos teismų praktikos pripažįstant užsienio arbitražų sprendimus veiksnys. Tai kaip teismai taiko ir aiškina Niujorko konvenciją padeda įvertinti jos nuostatų efektyvumą, nustatyti ar tinkamai parengta nacionalinė teisinė bazė, reglamentuojanti užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą. Šiuo tikslu analizuotinos nacionalinės teisės normos ir teismų praktika Lietuvoje, Švedijoje ir Prancūzijoje. Pastebima, jog priklausomai nuo skirtumų nacionaliniuose teisės aktuose, tam tikrų Niujorko konvencijos nuostatų aiškinimas ir taikymas skirtingose valstybėse yra nevienodas.

SUMMARY

RECOGNITION OF FOREIGN ARBITRAL AWARDS

Keywords: *arbitration, foreign arbitral award, recognition, New York Convention, UNCITRAL, law, application, order of recognition, grounds on refusal.*

Content of the summary

In a case of foreign arbitration it is inevitable to face the procedure of recognition of foreign arbitral award in a country where it was not enacted. 1958 New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards is the fundamental international instrument, which establishes the order of recognition of foreign arbitral awards.

Pursuant to the 1958 New York Convention, the function to recognise foreign arbitral awards is attached to certain national court or courts. The question of recognition is solved following grounds on refusal to recognise foreign arbitral awards, which are set in the Article V of New York Convention.

Due to the effective and united function of the recognition mechanism, it is endeavoured to uniform national law rules in the Contracting States. Contribution to this objective was added by 1985 UNCITRAL Model Law on Commercial Arbitration, adopted by United Nations Commission on International Trade Law. The mission of this Law is to be a guide for the states in establishing their national laws on the subject. The Model law, among other regulations, integrates the provisions on recognition of foreign arbitral awards, which are laid in accordance with New York Convention.

Unanimous practice of courts also is a factor of significant importance. The way national courts apply and interpret New York Convention helps to evaluate the efficiency of its provisions, identify whether the national legal base regulating recognition of foreign arbitral awards is formulated properly. Thus national laws and practice of courts in Lithuania, Sweden and France should be analyzed. It is observed that differences in national laws stipulate different interpretation and application of certain provisions of New York Convention.

PRIEDAS Nr.1

VALSTYBĖS, 1958 M. NIUJORKO KONVENCIJOS “DĖL UŽSIENIO ARBITRAŽŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO IR VYKDYMO” DALYVĖS

Nr.	Valstybė	Ratifikavimo data
1.	Airija	1981 m. gegužės 12 d.
2.	Afganistanas	2005 m. lapkričio 30 d.
3.	Albanija	2001 m. birželio 27 d.
4.	Alžyras	1989 m. vasario 7 d.
5.	Antigva ir Barbuda	1989 m. vasario 2 d.
6.	Argentina	1989 m. kovo 14 d.
7.	Armėnija	1997 m. gruodžio 29 d.
8.	Australija	1975 m. kovo 26 d.
9.	Austrija	1961 m. gegužės 2 d.
10.	Azerbaidžanas	2000 m. vasario 29 d.
11.	Bahamai	2006 m. gruodžio 20 d.
12.	Bahreinas	1988 m. balandžio 6 d.
13.	Bangladešas	1992 m. gegužės 6 d.
14.	Barbadosas	1993 m. kovo 16 d.
15.	Baltarusija	1960 m. lapkričio 15 d.
16.	Belgija	1975 m. rugpjūčio 18 d.
17.	Beninas	1974 m. gegužės 16 d.
18.	Bolivija	1995 m. balandžio 28 d.
19.	Bosnija ir Hercegovina	1993 m. rugsėjo 1 d.
20.	Botsvana	1971 m. gruodžio 20 d.
21.	Brazilija	2002 m. birželio 7 d.
22.	Brunėjus	1996 m. liepos 25 d.
23.	Bulgarija	1961 m. spalio 10 d.
24.	Burkina Faso	1987 m. kovo 23 d.
25.	Centrinės Afrikos Respublika	1962 m. spalio 15 d.
26.	Čekija	1993 m. rugsėjo 30 d.
27.	Čilė	1975 m. rugsėjo 4 d.
28.	Danija	1972 m. gruodžio 22 d.
29.	Didžioji Britanija ir Šiaurės Airija	1975 m. rugsėjo 24 d.
30.	Dramblio Kaulo krantas	1991 m. vasario 1d.
31.	Džibutis	1983 m. birželio 14 d.
32.	Dominika	1988 m. spalio 28 d.
33.	Dominikos Respublika	2002 m. balandžio 11 d.
34.	Ekvadoras	1962 m. sausio 3 d.
35.	Egiptas	1959 m. kovo 9 d.
36.	Estija	1993 m. rugpjūčio 30 d.
37.	Filipinai	1967 m. liepos 6 d.
38.	Gabonas	2006 m. gruodžio 15 d.
39.	Gana	1968 m. balandžio 9 d.
40.	Graikija	1962 m. liepos 16 d.
41.	Gruzija	1994 m. birželio 2 d.
42.	Gvatemala	1984 m. kovo 21 d.
43.	Gvinėja	1991 m. sausio 23 d.

44.	Haitis	1983 m. gruodžio 5 d.
45.	Hondūras	2000 m. spalio 3 d.
46.	Indija	1960 m. liepos 13 d.
47.	Indonezija	1981 m. spalio 7 d.
48.	Iranas	2001 m. spalio 15 d.
49.	Islandija	2002 m. sausio 24 d.
50.	Ispanija	1977 m. gegužės 12 d.
51.	Italija	1969 m. sausio 31 d.
52.	Izraelis	1959 m. sausio 5 d.
53.	Jamaika	2002 m. liepos 10 d.
54.	Japonija	1961 m. birželio 20 d.
55.	Jordanija	1979 m. lapkričio 15 d.
56.	Jungtiniai Arabų Emyratai	2006 m. rugpjūčio 21 d.
57.	Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV)	1970 m. rugsėjo 30 d.
58.	Juodkalnija	2006 m. spalio 23 d.
59.	Kambodža	1960 m. sausio 5 d.
60.	Kamerūnas	1988 m. vasario 19 d.
61.	Kanada	1986 m. gegužės 12 d.
62.	Kataras	2002 m. gruodžio 30 d.
63.	Kazachstanas	1995 m. lapkričio 20 d.
64.	Kenija	1989 m. vasario 10 d.
65.	Kinija	1987 m. sausio 22 d.
66.	Kipras	1980 m. gruodžio 29 d.
67.	Kirgizija	1996 m. gruodžio 18 d.
68.	Kolumbija	1979 m. rugsėjo 25 d.
69.	Korėja	1973 m. vasario 8 d.
70.	Kosta Rika	1987 m. spalio 26 d.
71.	Kroatija	1993 m. liepos 26 d.
72.	Kuba	1974 m. gruodžio 30 d.
73.	Kuveitas	1978 m. balandžio 28 d.
74.	Laosas	1998 m. birželio 17 d.
75.	Latvija	1992 m. balandžio 14 d.
76.	Lenkija	1961 m. spalio 3 d.
77.	Lesotas	1989 m. birželio 13 d.
78.	Libanas	1998 m. rugpjūčio 11 d.
79.	Liberija	2005 m. rugsėjo 16 d.
80.	Lietuva	1995 m. kovo 14 d.
81.	Liuksemburgas	1983 m. rugsėjo 9 d.
82.	Madagaskaras	1962 m. liepos 16 d.
83.	Makedonija	1994 m. kovo 10 d.
84.	Malaizija	1985 m. lapkričio 5 d.
85.	Malis	1994 m. rugsėjo 8 d.
86.	Malta	2000 m. birželio 22 d.
87.	Marokas	1959 m. vasario 12 d.
88.	Maršalo salos	2006 m. gruodžio 21 d.
89.	Mauritanija	1997 m. sausio 30 d.
90.	Mauricijus	1996 m. birželio 19 d.
91.	Meksika	1971 m. balandžio 14 d.
92.	Moldova	1998 m. rugsėjo 18 d.
93.	Monakas	1982 m. birželio 2 d.

94.	Mongolija	1994 m. spalio 24 d.
95.	Mozambikas	1998 m. birželio 11 d.
96.	Naujoji Zelandija	1983 m. sausio 6 d.
97.	Nepalas	1998 m. kovo 4 d.
98.	Nigerija	1970 m. kovo 17 d.
99.	Nigeris	1964 m. spalio 14 d.
100.	Nikaragva	2003 m. rugsėjo 24 d.
101.	Nyderlandai	1964 m. balandžio 24 d.
102.	Norvegija	1961 m. kovo 14 d.
103.	Omanas	1999 m. vasario 25 d.
104.	Pakistanas	2005 m. liepos 14 d.
105.	Panama	1984 m. spalio 10 d.
106.	Paragvajus	1997 m. spalio 8 d.
107.	Peru	1988 m. liepos 7 d.
108.	Pietų Afrikos Respublika	1976 m. gegužės 3 d.
109.	Portugalija	1994 m. spalio 18 d.
110.	Prancūzija	1959 m. birželio 26 d.
111.	Rumunija	1961 m. rugsėjo 13 d.
112.	Rusija	1960 m. rugpjūčio 24 d.
113.	Salvadoras	1998 m. vasario 26 d.
114.	San Marinas	1979 m. gegužės 17 d.
115.	Saudo Arabija	1994 m. balandžio 19 d.
116.	Senegalas	1994 m. spalio 17 d.
117.	Sent Vincentas ir Grenadinai	2000 m. rugsėjo 12 d.
118.	Serbija	2001 m. kovo 12 d.
119.	Singapūras	1986 m. rugpjūčio 21 d.
120.	Sirija	1959 m. kovo 9 d.
121.	Slovakija	1993 m. gegužės 28 d.
122.	Slovėnija	1992 m. liepos 6 d.
123.	Suomija	1962 m. sausio 19 d.
124.	Šri Lanka	1962 m. balandžio 9 d.
125.	Švedija	1972 m. sausio 28 d.
126.	Šveicarija	1965 m. birželio 1 d.
127.	Šventasis Sostas (Vatikanas)	1975 m. gegužės 14 d.
128.	Tailandas	1959 m. gruodžio 21 d.
129.	Tanzanija	1964 m. spalio 13 d.
130.	Trinidadas ir Tobagas	1966 m. vasario 14 d.
131.	Tunisas	1967 m. liepos 17 d.
132.	Turkija	1992 m. liepos 2 d.
133.	Uganda	1992 m. vasario 12 d.
134.	Ukraina	1960 m. spalio 10 d.
135.	Urugvajus	1983 m. kovo 30 d.
136.	Uzbekistanas	1996 m. vasario 7 d.
137.	Venesuela	1995 m. vasario 8 d.
138.	Vengrija	1962 m. kovo 5 d.
139.	Vietnamas	1995 m. rugsėjo 12 d.
140.	Vokietija	1961 m. birželio 30 d.
141.	Zambija	2002 m. kovo 14 d.
142.	Zimbabvė	1994 m. rugsėjo 26 d.